

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Diplomová práce

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav sociálních studií

Proměny výchovy a hodnotové orientace mladých katolíků

Diplomová práce

Autor: Markéta Staňková
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: Mgr. Petr Macek, Ph.D.
Oponent: prof. PhDr. Jan Hábl, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Markéta Staňková

Studium: P20P0044

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: **Proměny výchovy a hodnotové orientace mladých katolíků**

Název diplomové práce AJ: Changes in the education and value orientation of young Catholics

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zaměřuje na analýzu hodnotových východisek mladých katolíků a jejich případného odchodu z církve v současné době. Klade si otázku, v čem se změnilы hodnoty a výchova v průběhu času. Je zde zdůrazněn výchovný vliv rodiny, katolické církve, prostředí, médií a dalších činitelů. Práce poukazuje na specifické postavení katolíků v současné společnosti, jak by se měli stavět a staví k sociálně patologickým jevům, morálním dilematům či duchovnímu životu. Výzkumná část se zaměřuje na katolíky v období mladé dospělosti, jejich hodnotovou orientaci a pohled na výchovu ve své orientační i případné prokreační rodině.

BENDL, Stanislav a kol. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. 306 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4248-9.

KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 157 s. Recenzované monografie; 44. ISBN 978-80-7435-411-3.

MIRAS, Jorge a BA\ NARES, Juan Ignacio. *Manželství a rodina: uvedení do teologie*. Pardubice: Axis, 2014. 165 s. ISBN 978-80-903864-9-5.

PAVELKOVÁ ČEVELOVÁ, Zuzana. *Gender, víra a manželství v "dlouhém" 19. století: možnosti interpretace katolických normativních pramenů*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2012. 243 s. Monographica. ISBN 978-80-7395-487-1.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník. 7., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: Portál, 2013. 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

Zadávací pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Petr Macek, Ph.D.

Oponent: prof. PhDr. Jan Hábl, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 13.1.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Datum:.....

Podpis studenta:.....

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat Mgr. Petru Mackovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a ochotu. Dále děkuji informantům za poskytnutí rozhovorů a rodině za podporu.

Anotace

STAŇKOVÁ, Markéta, 2024. *Proměny výchovy a hodnotové orientace mladých katolíků*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové. 80 s. Diplomová práce.

Cílem diplomové práce je zmapovat a kriticky zhodnotit stav římskokatolické církve v kontextu výchovy a formování hodnot za současné morální krize společnosti. Představuje složitou pozici mladých dospělých katolíků a katolické rodiny nejen ve společnosti, ale i v církvi. Zabývá se hledáním smyslu ve výchově, výchovnými ideály a duchovní negramotností, která může vést k apostázi. Na tyto otázky by měla reagovat církev, jakožto výchovný činitel s jasně danými úkoly, je ale ohrožována vnějšími i vnitřními vlivy. V kontrastu s těmito vlivy jsou uvedeni představitelé katolické církve, kteří mohou být i dnes inspirací ve výchově a morálce. Výzkumná část má za úkol zjistit, s jakou hodnotovou formací se ztotožňují mladí dospělí a vychovatelé v římskokatolické církvi, kteří se účastní tradiční latinské formy liturgie.

Klíčová slova: katolická výchova, tradicionalismus, liberalismus, etika

Anotacion

STAŇKOVÁ, Markéta. *Changes in the education and value orientation of young Catholics*. Hradec Králové: Faculty of Education of the University of Hradec Králové, 2024. 80 pp. Diploma Degree Thesis.

The aim of the thesis is to map and critically evaluate the state of the Roman Catholic Church in the context of education and value formation in the current moral crisis of society. It presents the complex position of young adult Catholics and Catholic families not only in society but also in the Church. It deals with the search for meaning in education, educational ideals and with spiritual illiteracy that can lead to apostasy. The Church, as an educational provider with clearly defined tasks, should respond to these issues, but is threatened by external and internal influences. In contrast to these influences are the leaders of the Catholic Church who can still be an inspiration in education and morality today. The research part seeks which value formation young adults and educators in the Roman Catholic Church, who participate in the traditional Latin form of the liturgy, identify with.

Keywords: catholic education, traditionalism, liberalism, ethics

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:.....

Podpis studenta:.....

Obsah

Úvod	8
1 Specifika mladých dospělých v katolické církvi	10
1.1 Mladá dospělost	10
1.2 Společenství mladých	11
1.3 Rozdělení katolíků	14
2 Církev jako výchovný činitel	16
2.1 Výchova k hledání smyslu	16
2.2 Smysl výchovných ideálů	18
2.3 Katolická církev a její výchovné poslání	19
2.4 Rodina v sekularizované společnosti	21
3 Vybrané vlivy na současnou formaci v církvi	25
3.1 Vliv osvícenství	25
3.2 Příklad Dona Bosca	27
3.3 Dopady marxismu-leninismu	27
3.4 Morálně-pedagogické trendy 20. století	29
3.5 Druhý vatikánský koncil	30
4 Pojetí hodnot a morální krize	33
4.1 Hodnota a hodnotová orientace	33
4.2 Etika ctnosti pro současnost	34
4.3 Krize katolické morálky	38
5 Empirické šetření	41
5.1 Hlavní cíl a výzkumné dílčí cíle	41
5.2 Metodologie výzkumného šetření	42
5.3 Popis výzkumného vzorku	43
5.4 Analýza rozhovorů	44

5.4.1	Vliv aktivit katolické církve k utváření hodnot.....	44
5.4.2	Orientace mladých k tradičním katolickým hodnotám	53
5.4.3	Postoj ke katolické výchově.....	60
5.5	Závěrečné vyhodnocení výzkumného šetření.....	70
Závěr.....		72
Seznam použité literatury		74
Seznam internetových zdrojů		79
Seznam tabulek a schémat.....		79

Úvod

K napsání diplomové práce mě inspirovala vlastní zkušenost z různých hodnotových prostředí, ve kterých jsem se během života nacházela. Z prostředí, které opanoval světový názor sekulárního humanismu, jsem se dostala do prostředí zastávající katolický tradicionalismus. Následně jsem se vyskytla v prostředí, ve kterém byla snaha o kompromis mezi těmito dvěma neslučitelnými směry. Tam započalo mé pozorování stavu religiozity, konkrétně u studentů prezenčního studia teologické fakulty. Je zřejmé, že v každém prostředí se lidé hodnotově orientují na něco jiného. Zatímco humanismus se plně odstříhl od nadpřirozeného a jeho základní hodnotou se stal člověk, u katolického tradicionalismu se člověk orientoval k Bohu, jako nejvyšší hodnotě. V případě kompromisu těchto hodnotových orientací vzniká zmatek, a to i u dospělých studentů, kteří byli ve víře vychováni. Nebylo jim zřejmé, jestli se mají orientovat na Boha nebo spíše na člověka. Tato snaha o kompromis přivedla mnohé ještě k větší pluralitě názorů, i co se týče morálky, a k pochybnostem o vlastní víře. Ač by katolická církev měla usilovat o jednotu, nejen v tomto případě, byla realita jiná. Nastalá situace mě vedla k zájmu o současný stav výchovy a morálky v katolické církvi, neboť ani ta nebyla uchráněna morální krizi. Právě výchova a soustava hodnot by mohla být příčinou, ale i východiskem z dané krize.

Cílem práce se tak stalo zmapování a kritické zhodnocení stavu římskokatolické církve v kontextu výchovy a formování hodnot za současné morální krize společnosti. Z tohoto hlavního cíle se vyčlenily cíle dílčí, které odrážejí jednotlivé kapitoly teoretické části. První kapitola specifikuje roli mladých dospělých katolíků, kterou zastávají ve stále více se štěpící církvi, ale i ve společnosti obecně. Druhá kapitola představuje, jak se současná výchova staví ke klíčové potřebě hledání smyslu a k výchovným ideálům. Dále se soustředí na výchovné poslání římskokatolické církve, jejíž nedílnou součástí je rodina, která se musí potýkat s mnohými sekulárními vlivy. Třetí kapitola popisuje některé aspekty ovlivňující morálně-pedagogický vývoj církve. Mezi vybrané vlivy patří osvěcenství, marxismus-leninismus, humanistická psychologie, ale i vlivy působící uvnitř církve, je to například postava vychovatele Dona Bosca nebo vliv pastoračního Druhého vatikánského koncilu. Čtvrtá kapitola je zaměřena na význam hodnot a ctností. Snaží se ukázat možný pohled na morální krizi a její řešení.

Práce se zabývá otázkami proměny výchovy v obecné rovině, ale i v případě, kdy je morální vývoj jedinců v ohrožení. Práce je pojata transdisciplinárně, jak je charakteristické pro obor sociální pedagogiky. Zobecnění a transdisciplinární pojetí napomáhá problematiku představit veřejnosti, ale i akademickým obcím, jelikož aktuální církevní spory bývají široké veřejnosti skryté. V teoretické části je klíčový úhel pohledu, který odlišuje tuto práci od jiných perspektiv. Daný pohled je následně nezbytný v empirickém šetření, a to pro porozumění situaci a specifickému myšlení výzkumného vzorku, který preferuje tradiční katolické hodnoty. Empirická část využívá kvalitativní metody polostrukturovaného rozhovoru, kterého se účastnilo sedm informantů. Hlavním cílem výzkumu je zjistit, s jakou hodnotovou formací se ztotožňují mladí dospělí a vychovatelé v římskokatolické církvi, kteří se účastní tradiční latinské formy liturgie. Součástí dílčích cílů je přijít na to, jak ovlivňují aktivity církve utváření hodnot, proč se mladí dospělí stále více orientují k tradičním hodnotám, a také jaký mají účastníci zkušenosti a představy o katolické výchově. Takto formulované cíle by měly mimo jiné poskytnout komplexnější obraz o tom, proč se někteří katolíci vyhraňují v hodnotách nebo katolickou církev opouštějí.

1 Specifika mladých dospělých v katolické církvi

První kapitola na mladou dospělost pohlíží i v souvislosti s vývojem a výchovou, která jí předcházela, neboť to vše má vliv na ukotvení v hodnotové orientaci mladého dospělého člověka a potencionální předávání víry z generace na generaci. Následující řádky jsou zaměřeny na charakteristiku mladé dospělosti z několika pohledů, neboť zásadní je celistvá formace člověka. Pro vstup do dospělosti jsou charakteristické změny a získávání nových rolí ve společnosti, církvi i rodině.

1.1 Mladá dospělost

Dospělost se dá vymezit z mnoha hledisek. **Z pohledu právního** se lze setkat s pojmem zletilost, která je dovršena 18. rokem věku, je to věk, kdy se člověk stává plně svéprávným, jak uvádí občanský zákoník (Zákon č. 89/2012 Sb).

Podle Millové (In Blatný, 2016) **z psychosociálního hlediska** není vymezení věkové hranice mladé dospělosti plně jednotné, platí to především pro její horní hranici, kdy může vyšplhat až k čtyřicátému roku života, a to v souvislosti s dnes typickým odkládáním tradičních vývojových úkolů. Období mladé dospělosti je plné změn v oblasti blízkých vztahů, rodiny, vzdělání a zaměstnání. Je to různorodé období, kdy se sociální role člověka významně mění. Blinka (2015) určuje věkové rozpětí mladé dospělosti na věk 20–35 let. Období dělí na první část, kdy mladí studují, experimentují, zkoumají svoji identitu, především v kruzích školy, zaměstnání. V tomto období probíhají časté změny v bydlení, zaměstnání a navazování nových mezilidských vztahů. V druhé části tohoto období se situace už více stabilizuje. Mladý dospělý se často stává ekonomicky soběstačným, nalézá svou profesní roli, vytváří již stálý partnerský vztah a zakládá rodinu.

Millová upozorňuje na tradiční **požadavky společnosti**, které byly propojeny právě s rodinnými aspekty života, jako je nalézt si partnera, naučit se žít s manželem či manželkou, založit rodinu, vychovávat děti a naučit se vést domácnost. V současné době je rozpor mezi tradičním pohledem a nároky individualistické postmoderní společností. Nejenže se posouvá věková hranice vstupu do manželství a výchovy dětí, ale tradiční hodnoty mají pro mladé jen malou hodnotu. Zmiňovaný rozpor pak může být zdrojem pro rozvoj vývojové krize. Vývojová krize a nepřítomnost stálých hodnot může být spojena mimo jiné i s anomii, což je

nepřítomnost norem, které by regulovaly chování člověka (In Blatný, 2016). Stálé hodnoty jsou u mladých dospělých klíčové i proto, že se nacházejí ve fázi, kdy se osamostatňují od své původní rodiny, zakládají prokreační rodinu a stojí na nich hodnotová výchova další generace.

I křesťané mají svůj pohled na dospělost, dosvědčuje tomu Nový zákon (Podlaha, 1922). Podle svatého Pavla v listu Efeským je nedospělý ten, který se nechá zmítat každým podvodným učením, a je tak veden k bludu. Pán Ježíš je vzorem v plnosti, ke kterému je zapotřebí v lásce ve všem růst. Odložit starého člověka, který se řídí klamným chříčem a obléct nového, který se obnovuje v jednání, myšlení, ale i v nitru. Nový člověk je totiž stvořen podle Boha, v pravé svatosti a spravedlnosti. V prvním listu Korintským svatý Pavel vybízí k odložení dětského smýšlení, co se týče soudu o duchovních darech. V soudnosti je potřeba být dokonalý, ale v tom zlém být jako děti. Jak je vidět křesťanská dospělost nezáleží ani tak na věku nebo fyzické vyspělosti, ale na mravní stránce.

1.2 Společenství mladých

S přibývajícím věkem se role vrstevnických skupin zvětšuje, jsou to přirozené formy života mládeže. Spočívají v souhlasném jednání a ve věkové i názorové blízkosti. Nabízejí pocit nezávislosti od dospělých a jsou také prostředkem, kterým mládež ukazuje svou snahu o dospělost. Obecně lze říct, že mají na rozvoj osobnosti velký vliv v pozitivním i negativním smyslu. V jejich prostředí probíhá základní proces socializace, osvojování životních cílů, zásad pravidel jednání a vzorů chování. Jsou nástrojem sociální kontroly, ale uspokojují i psychické potřeby. Může se jednat o referenční sociální skupinu s hodnotami, se kterými se chce osoba identifikovat (Kraus 2014).

V době před rokem 1989 byly formální možnosti pro setkávání mladých katolíků velmi omezené, převrat nastal až po revoluci a ze zahraničí přišly nové komunity, které přinesly způsoby činnosti s mládeží, které tu doposud neexistovaly. Opět začaly ve farnostech působit organizace katolických skautů, pěvecké sbory, sportovní organizace jako je Orel a další. Vznikla Diecézní centra mládeže, kde pracují kněží i laici, kteří jsou pověřeni pastoračí mládeže od biskupa. Také působí domy tzv. Diecézní centra života mládeže, kam mladí přicházejí k formaci. Často se stává, že je vikariátním kaplanem každý rok někdo jiný, což je problém pro dlouhodobou práci s mladými (Duka, Badal, 2009).

V období starší adolescence, která mladé dospělosti předchází, nastává tzv. fenomén existencionálního probuzení. Vyznačuje se **potřebou hledání smyslu života a hodnot**, které by se nedaly zpochybnit. Je to období, kdy by se mohl měnit vztah člověka k víře - u dětí totiž ještě podobné otázky nejsou obvyklé. Zároveň je to období, kdy podstatný vliv mají vrstevníci, a tak by mohli mít i zásadní vliv na to, jaký bude nebo nebude mít vztah k duchovní oblasti. Adolescence je fáze, ve které se vytvářejí základy pro další životní směřování, a může se značně predeterminovat. Záleží, zda převáží snaha něčeho docílit nebo rezignovat na další úsilí (Vágnerová a Lisá, 2021). I z těchto důvodů se mladí nebo jejich rodiče snaží, aby trávili čas s vrstevníky s podobným hodnotovým zaměřením, v tomto případě zaměřením na Boha. Stává se, že i v takovýchto společenstvích může docházet k odchýlení od Boha, například kladením většího důrazu na samotné společenství a na uspokojování jiných potřeb než těch duchovních, což by potencionálně mohlo vést i k deviaci. Proto základním kamenem takového společenství by mělo být duchovní vedení.

Prosazovaným trendem církve se stává dialog, a to jak s mladými, tak se světem. Měl by být podstatnou součástí **pastorace**, kterou Kaplánek představuje v širším smyslu jako aktivity, kterými se křesťané podílejí na uskutečňování Božího záměru s mladými lidmi, a to s ohledem na jejich životní situaci. Nejde tedy jen o péči duchovních o mladé, ale o jakoukoliv edukační činnost širšího společenství, při které si osvojují křesťanské hodnoty. **Církev v dialogu** pak nemá působit jen na mladé, ale má být i jimi ovlivňována a proměňována (Kaplánek, 1999). V dialogu by měl jeden druhého brát vážně a přiblížit se k němu s láskou a úctou, jak tvrdí významný katolický filosof a teolog Dietrich von Hildebrand. Dále poznamenává, že to nesmí znamenat změnu Božího zjevení a učení církve, jen proto, aby došlo snáze k dohodě mezi oběma stranami. Nelze například to, aby si ateista nebo příslušník jiného náboženství osvojil učení církve a zároveň by se nevzdal svého postoje. Pokud má představitel církve vejít do dialogu, musí být absolutně odevzdán Kristu, aby nepřijímal omyly druhých, například ve snaze se mu zalíbit či přizpůsobit (Hildebrand, 1999).

Dialog je pro správnou komunikaci důležitý, ale i z pastorační praxe se vytrácí smysl pro **autoritu a vzor**, kterým by měl být mimo jiné i duchovní představitel. Paradoxně se apoštolská činnost převádí na laické společenství a administrativa na duchovní představitele. Inspirací pro mnohé duchovní, v tom jak přistupovat k apoštolátu, by mohla být významná duchovní literatura od J. B. Chautarda, francouzského trapistického opata, který žil na přelomu 19. a 20. století. Zaměřuje se na duše, které jsou zasvěceny apoštolátu. Ty by se měly

soustředit na to, jak se udržovat ve ctnosti a prospívat v ní, aby dávaly dobrý příklad a mladí je neměli potřebu měnit. Apoštolská činnost tak musí být nutně propojena s vnitřním životem, aby nesla ovoce, jinak může být nebezpečná. Příčinu úpadku vidí právě v lidech, kteří jsou ve vedení a schází jim vnitřní život. Vnitřním životem totiž v sobě i druhých vzbuzují ctnosti jako je víra, naděje, láska, dobrota, pokora, umrtvování, míra mezi přísností a mírností. Základem takového vnitřního života by měla být modlitba, liturgický život, bdělost a mariánská úcta. Dobrý příklad strhuje duše, nikoliv moderní a často nákladné zábavy, kterými se dnes mnohdy církve snaží přilákat mladé snad v domněnku, že je tak odvrátí od hříchu (Chautard, 1997).

Mnozí vidí absenci vzorů, které jsou pro mladé tak důležité. Piřha (2019) shledává problém v selhání elit. Ty by měly být dobrým vzorem, jenže vzory dnes nedovedeme vyzvednout i z toho důvodu, že se nám nelíbí autority. Tvrdí, že pevně stojící kultura má vzory a jasnou hodnotovou škálu. V tomto vyzdvihuje období středověku, kdy byli centrálními postavami Kristus, Panna Maria, Bůh a světci, kteří reprezentovali různé ctnosti. Liturgický průběh církevního roku pak tyto vzory upevňoval. Vzory stále jsou, ale jsou velmi proměnlivé a povrchní, ty staré pozitivní vzory ustupují. Na vrcholu hodnotové pyramidy stojí pohodlný život konzumní společnosti. Od hledání smyslu života se přešlo k praktickému přežití. Preference dnešní mládeže je žít v nadbytku s minimálním úsilím. Jak velmi se to liší od toho, co řekl Ježíš svým učedníkům: „*Chce-li kdo za mnou přijíti, zapři sám sebe a vezmi kříž svůj a následuj mne. Neboť kdo by chtěl život svůj zachovati, ztratí jej; kdo by však ztratil život svůj pro mne, nalezne jej.*“ (Podlaha, 1922, Matouš 16, 24-25)

Zajímavé je, jak se formoval **postoj katolické církve k mladému člověku** a jeho výchově. Amerio (1996) připomíná, že mládí bylo v dřívějších dobách a v mnohých oblastech považováno za období mravní nedokonalosti, kdy je člověk více poddajný k pokušením a ke zlému. V tomto období je zapotřebí, aby měli rádce, vládce, učitele a praktickou pomoc k utváření a proměně přirozených sklonů. Mladý člověk má svobodu, a tak má být veden k tomu, aby ji uměl používat. Zdůrazňuje, že cílem vychovatele, je mladého zdokonalovat. Působí tak na svobodu člověka, napodobováním božské přičinnosti, nikoliv aby svobodu omezoval, ale aby byla skutečně svobodou. Z tohoto vycházeli všichni významní katoličtí vychovatelé jako Benedikt z Nursie, Ignác z Loyoly, Josef Kalasanský, Jan Křtitel de la Salle nebo Don Bosco. Dnes je mládí představováno jako čas radovánek, dospělí se vzdali uplatňování autority, přičemž slova jako paternalistický nebo autoritativní získali negativní význam, jako kdyby otcovská výchova a dohled již nebyly projevem lásky a moudrosti. Tento

trend je často veden s touhou zalíbit se mladým a s přesvědčením, že z pozice autority nebudou milováni. Tento přístup je uplatňován i u představitelů církve. Mladí jsou dáváni za vzor dospělým, ačkoliv je mládí období neúplnosti a odhalování možností, které nelze považovat za ideální stav. Mládí je spíše zaměřeno k nadějím, které se naplní, až mládí pomine. Pokud se toto období bude zbožšťovat, může vést mladé k pesimismu, že věčně mladí nebudou a nebudou tak hrát hlavní roli. Jak uvádí Badal a Duka (2009), je to časté oficiální tvrzení, že je mládež budoucností církve. Což zní líbivě, ale je dobré mít na paměti, že by neměla být izolovanou preferovanou skupinou, která využívá servisu církve, ale je jejím kvasem.

1.3 Rozdělení katolíků

V současnosti se setkáváme s roztříštěností katolického společenství, které by ve své podstatě mělo být jednotné. Jak popisuje Hildebrand (1999) vznikla totiž propast mezi oficiálními prohlášeními 2. vatikánského koncilu na jedné straně a na druhé straně vlivy sekularismu, který postrádá smysl pro nadpřirozeno a který ovlivnil mnoho teologů, kteří v tomto duchu koncil interpretovali a přivedli do praxe. Po těchto událostech se zcela nešťastně uchytilo rozdělení na **konzervativní a progresivní** katolíky. Buď je člověk zařazen do kategorie konzervativních, kteří jsou vnímáni jako brzda pokroku a odmítají autoritu koncilu nebo do kategorie progresivních zástupců, kteří přijali názory sekularismu. Tímto rozdělením je však zaváděna falešná alternativa a tím i odveden pohled od podstaty věci. Toto rozlišení lze použít v politice nebo v typologii osobnosti, kdy existují lidé, kteří mají rádi to, na co jsou zvyklí, aniž by hleděli na obsah a pak také lidé, pro které je vše nové přitažlivé. Pokud by však takovéto temperamentní založení lidí ovlivnilo postoj vůči pravdě a pravým hodnotám, pak by došlo k nevěcným účinkům. Trvání na všem pravdivém a hodnotném, aniž by to záviselo na dobové módě, není znakem konzervativního postoje. Pravda a hodnoty jsou totiž svou podstatou neměnné a nelze je přizpůsobovat době, proto neochvějně přidržování se zjevené pravdy, víry v Kristovo božství a v neomylnost učitelského úřadu církve znamená být katolíkem, a kdo tak neučiní, katolíkem není. Neměli bychom se zhlížet jen v minulosti a hledět pouze k pozemské budoucnosti, ale být nasměrováni k věčnosti, neustále rozeznávat vše dobré i zlé naší doby, dobrého se radostně držet a proti zlému bojovat.

Liberální tendence v církvi, logicky rozdělily i katolickou mládež, což bývá širší veřejnosti často skryto. Existují mladí, kteří se kvůli těmto tendencím nechtějí účastnit aktivit farností.

Sardà y Salvany (2023, s. 43) vysvětluje v církevně schválené publikaci v roce 1899: „*Liberalismus je dogmatickým potvrzením absolutní nezávislosti jedince a společenských pohnutek. Katolicismus je dogmatem absolutního podřízení jedince a společenského řádu zjevenému Božímu zákonu. Jedna nauka je pravým opakem druhé.*“ Vlastním přijetím autority Božího zjevení člověk nepřichází o svou svobodu, jak by se mohlo někomu jevit, naopak získává tu skutečnou. Liberální katolicismus, který vznikl v touze po smíření těchto neslučitelných směrů, a který se ve velkém začal šířit po Druhém vatikánském koncilu (viz kap. 3), někteří katolíci nemohli přijmout. Takoví katolíci bývají pro rozlišení nazýváni **tradičními katolíky**, zastávají tradiční nauku církve, vyznačují se odmítáním liberalismu a jeho plody, jak ho zavrhl již roku 1864 papež Pius IX. v *Syllabu omylů*. Jedním z těchto plodů je i liturgická reforma, která radikálně změnila mši svatou od roku 1969. Napomohla tomu mentalita papeže Pavla VI., která byla zaujatá modernitou, evangelizací a přístupností až tak, že nakonec začala být nepřátelská vůči duchovní realitě, jak uvádí Kwasniewski (2019). Tradiční katolíci tak navštěvují tradiční liturgii, která nebyla změněna liturgickou reformou. Zvláště v západních zemích je vidět pozornost mainstreamových médií o tento obřad apoštolské tradice, a to kvůli nárůstu zájmu mladých katolíků o něj. Například tradiční oratoriáni v Anglii a ve Walesu, slouží jen tuto tridentskou liturgii a hlásají pouze pravověrnou nauku, mají víc kleriků připravujících se na kněžství než kterákoliv diecéze ve Velké Británii (Malý, 2024). New York Times uvádí, že mnoho příznivců tradiční liturgie, která se v USA koná přibližně na 600 místech, se opírá o požadavky intenzivní náboženské zkušenosti. Hledá návrat ke starým rituálům, k úctě, ke starým společenským hodnotám ale i genderovým rolím. To co je tajemné a přísné se stává lákadlem, nikoliv překážkou. Věřící to připoutá k dlouhé historii duchovní jasnosti, kterou vidí jako ostře kontrastující s moderní církví (Graham, 2022). Také se píše o velkém obrození v poslední době, kdy papež Benedikt XVI. objasnil, že Druhý vatikánský koncil nezrušil, ani nemohl zakázat tuto formu mše svaté. Stále platí, že kněží nepotřebují povolení od biskupa, aby ji mohli sloužit (Chretien, 2019), a to i kvůli bule *Quo primum* papeže Pia V. V poslední době se i přes tuto skutečnost objevují opoziční tlaky ze strany papeže Františka (apoštolský list *Traditionis custodes*), které neodpovídají tvrzením současné církve, která chce a má naslouchat mladým.

2 Církev jako výchovný činitel

Církev přinesla civilizaci ušlechtilé mravní hodnoty. Nejen v našich zemích byla nositelkou vzdělání a pokroku v mnoha oblastech, které utvářely celistvého člověka. Dnes ji takto vnímá málokdo. Pro mnohé přestala hrát důležitou roli nejen kvůli zásadním změnám ve společnosti, jako je proces industrializace a sekularizace, ale i s tím spojeným vnímáním nadpřirozeného. Prosazuje se holistické pojetí člověka a duchovní rozměr se často opomíjí. Stejně tak člověk v konzumní společnosti mnohdy nemá potřebu hledat smysl života, ale spíš uspokojuje materiální potřeby. Následující kapitola se zaměřuje na důležitou roli, kterou má výchova k hledání smyslu, a kterou by církev měla mimo jiné zprostředkovávat. Není to však její jediný úkol, stejně tak katolická rodina má svá specifika a náročnou úlohu v této nelehké době.

2.1 Výchova k hledání smyslu

Je mnoho **pojetí výchovy**, ovšem s ohledem na tuto práci je důležité, aby se výchova chápala v širších souvislostech, podle Škoviery (2022), jako mezigenerační formální i neformální předávání a formování mravních hodnot, zkušeností, zvyků, tradic, zručností a vědomostí, které jsou spojovány s rodičovskou péčí a následně se na ní podílí i širší okruh lidí, včetně hmotného a nehmotného prostředí. Pro výchovu v širším významu je v současné době používán pojem edukace, který zahrnuje nejen výchovu ve smyslu sociálního učení, ale i proces vzdělávání. Edukace je dlouhodobý systematický proces kultivace a rozvíjení člověka, který je propojen s výchovným cílem.

Havlík (2011) uvádí, že společnosti vytvářejí obecné a sociálně diferencované výchovné cíle, které se snaží dosahovat v převážně institucionalizovaném záměrném působení. Pokud se však nebudeme zaměřovat na přímé cíle výchovy, ale na reálný svět hodnot, v němž se lidé socializují, jak je to vnímáno z pohledu sociologie výchovy, pak můžeme takovýto svět vidět jako bohatý, ale i velmi rozporuplný. V úvahu je třeba vzít i historický vývoj, během něhož došlo k technologickému rozvoji, expanzi ekonomické racionality, migračním pohybům, urbanizaci a s ní související snížení sociální kontroly a anonymity vztahů. Docházelo k setkávání a vlivu mimoevropských kultur, k diferenciaci náboženství jakožto hlavních opěrných sloupů hodnotových systémů, k sekularizaci, k rozšíření masové kultury zprostředkované médii. Tyto a další **modernizační procesy zatřásly s pevnými modely**

a hodnotovými soustavami. Ač se často odkazuje na myšlenkové tradice, svět hodnot je složitější a především vnitřně rozpornější. Už na základní úrovni vidíme rozdíly v hodnotách rodiny, školy, médií a jimi často ovlivněných vrstevnických skupin a nejen jich. Výchova tak může stát proti velmi silným hodnotovým trendům, jak vysvětluje Havlík. (In Havlík, Kořa, 2011) Tyto trendy související se současnými problémy společnosti jsou více rozvinuty v podkapitole o rodině.

Kromě modernizačních procesů se výchova pojí s vlivem různých výchovných činitelů, obzvláště s **působením vychovatele**, ten by měl brát zřetel na nadání, talent i hendikep svěřenců. Měl by se podílet na osobnostním, emocionálním, sociálním, kognitivním a duchovním zrání svěřence. Na základě něho jednatel reflektuje sebe, ostatní i okolní svět. S tímto zráním osoba přirozeně hledá odpovědi na základní existenciální otázky, smysl vlastního života a světonázor. (Škoviera, 2022)

Není nic nového, že již od útlého věku **dítě potřebuje smysluplný svět**, je to jeho základní psychickou potřebou. Tuto potřebu můžeme pozorovat v otázce „Proč?“, kterou děti často kladou a v jejich úsilí osvojit si dovednosti neustálým zkoušením. (Langmeier, Matějček, 2011) Jak uvádí Frankl, hodnoty je potřeba žít a stejně tak je tomu u smyslu. Na smysl života je třeba odpovídat přebíráním odpovědnosti, tedy jednáním, vlastní zkušeností. Jeho důležitou myšlenkou je, že pokud se věcem dává smysl, pak se zvyšuje šance na přežití. Společnost blahobytu je schopná uspokojit téměř všechny potřeby člověka, pouze jedna potřeba není často uspokojována, a to ta, která v člověku tkví nejhluběji, vůle ke smyslu. Je totiž potřeba najít v každé jednotlivé životní situaci smysl a naplnit jej. Pro toto naplnění je člověk ochodlán i trpět, pokud by to bylo nutné. Ovšem utrpení, které by se zdálo beze smyslu je provázeno zoufalstvím. Pokud člověk postrádá smysl života, život mu je lhostejný a může jej i zahodit, i kdyby se měl navenek sebelépe. (Frankl, Lukas, 2006)

V otázce výchovy, k hledání a nalézání smyslu, se blíže orientuje Pelikán (2007), ten podobně jako Frankl vyzdvihuje zkušenost z osobně prožité situace a z důsledků vlastního rozhodování. Postupně se zvyšuje míra svobody rozhodování a odpovědnosti za rozhodnutí, což vede k samostatnosti. Osamostatňováním si osoba klade otázky po smyslu jednání a postupně i po smyslu života. Začíná si uvědomovat jeho hodnotu, ale i omezení vlastní existence. Odpovědi často nachází v literatuře, u jiných lidí či v náboženských institucích. Nicméně škola jim v tomto ohledu nenabízí mnoho příležitostí, v současnosti preferuje spíše fakta před hlubším zamyšlením nad souvislostmi. **Nedostatek smysluplnosti** v každodenním

životě vede často mladé lidi k vnitřnímu neuspokojení a hledání náhradních řešení například v agresi, drogové závislosti nebo v jiném patologickém jednání. Hledání smyslu proto náleží mezi klíčové problémy současné výchovy, jejichž řešení je spjato s řadou dalších proměnných, které utvářejí naši osobnost.

2.2 Smysl výchovných ideálů

Strouhal (2014) uvádí dva kořeny pedagogiky:

- I. vědecký výzkum, který konstatuje fakta;
- II. filozofické otázky po smyslu a účelu výchovy a pedagogické teorie.

Autor se snaží poukázat na druhý kořen, totiž na význam výchovných ideálů, které se vymykají empirickému prošetřování i exaktnímu teoretickému popisu. Ideály a jejich hodnotu nelze prokazovat nezvratnými důkazy, ovšem filozofická reflexe přivádí k poznání, že oč obtížněji jsou některé skutečnosti uchopitelné, o to důležitější mohou hrát roli v lidském životě, a je tedy třeba se jimi zabývat. Za problém považuje především to, že dnešní **společnost souzní s rozporem mezi vědou a filozofií** až tak, že se stala i jeho ztělesněním. V důsledku toho, že způsob vztahování se ke světu je nesjednocený, lze nalézt v uvedeném rozporu dokonce motivaci k obhajobě situace, v níž jsou uměle oddělené problémy světa idejí od problémů světa lidské aktivity, popisovaného empiricky. A tak je tu opět problém upřednostňování faktů, nad hledáním hlubšího smyslu. Vedle řady problémů, které dnes pedagogika řeší, Strouhal řadí jako jeden z nejvýznamnějších právě problém výchovných ideálů.

Škoviera (2019) se také vyjadřuje k výchovnému ideálu, který považuje za nezbytnou součást skutečné výchovy, která však paradoxně v současnosti mnohdy chybí. Zabývat se výchovnými ideály a vzory totiž neznamená kultivovat člověka pouze přes stupeň a kvalitu vzdělávání, ale také osvojováním si pozitivního světa hodnot. Dnes jsme v situaci, kdy se nejisté snahy o jednotu mnohým zdají být spíše příznakem vědecké naivity nebo dokonce ideologií. Strouhal je přesvědčen, že ztracenou jednotu je nezbytné neustále a pracně hledat. Zejména pedagogové by měli vědět, že **člověk je jednota** a jinak než jako jednotě mu nelze porozumět. Ne vždy si však tuto jednoduchou pravdu uvědomují. Možná proto, že se vyhýbají tomu, co nelze vědecky zjistit a v dobré víře usilují pedagogiku stále více zvědečtit a zkoumat jen to, co nepřekračuje horizont obecnosti či alespoň předmětné prokazatelnosti (Strouhal,

2014). Z předešlého lze usoudit, že výchova není pojímána holisticky a až příliš často se zapomíná na hlubší, duchovní rozměr. Přitom v naší kultuře jsou a byly koncepty, které nabízejí cestu k výchovnému ideálu i za pomoci metapříběhů a výchovných vzorů v nich. Škoviera (2019) dává příklad židovsko-křesťanské tradice s biblickými příběhy od Adama a Evy až k Pánu Ježíši Kristu. Z této tradice vychází i evropská kultura, ta se dnes nazývá spíše společností vědní, jak uvádí Bendl (2015). Ten ji charakterizuje výzkumem, vývojem, inovacemi, důrazem na informační a komunikační technologie, proměnou trhu práce, globalizací výchovy a vzdělávání.

O takzvané duchovní anorexii nebo též **duchovní negramotnosti** hovoří i Demaerel. Ztotožňuje se s jeho názorem, že mnozí mají povědomí o fyzické či emocionální chudobě, ale ta duchovní je přehlížena, přitom máloco člověk snáší hůře nežli pocit, že jeho život nemá smysl. Poukazuje na to, že vzdělání zaujímá ve společnosti důležitou roli, ovšem je tím myšleno vzdělání sekularizované. Kde se klade důraz na kognitivní inteligenci, emocionální inteligenci, ale ne tolik již na tu duchovní, v této oblasti je člověk nezřídka až negramotný (Demaerel, 2019). Často tak zapomínáme, že skutečně holistické pojetí člověka, je důležité. Určuje náš vztah k sobě, ale i k druhým lidem a má vliv na naše každodenní rozhodování. Pokud člověk vidí svět jednorozměrně, pozitivisticky, jak tvrdí Pinckaers (2018), hrozí mu, že ztratí sám sebe, smysl pro mravní hodnoty, dokonce i svou lidskou důstojnost. Uvádí, že proměna materiálních podmínek dosáhla nejen kvůli technice takových rozměrů, že pokušení k pohodlnému a povrchnímu životu je všudypřítomné. Protiváhou takovému způsobu života je niternost. K této mravní niternosti je každý křesťan povolán a měl by za ni bojovat každý den, protože určuje, kým je. Ač má věda důležitou hodnotu, nemůže vypovídat o celém člověku a pokud se dokonce stává předmětem víry, staví se proti křesťanskému pojetí morálky a samotné víře, která vědu přesahuje.

2.3 Katolická církev a její výchovné poslání

Církev obecná nebo také katolická je viditelná společnost všech věřících křesťanů, kteří vyznávají Pána Ježíše Krista, jedno učení, užívají jedné svátosti (je jich sedm) a uznávají římského papeže za svou nejvyšší viditelnou hlavu (Skočdopole, Augustin, ed., 2022).

Katolickou církví je myšlena latinská neboli římskokatolická církev a katolické církve východní, které se připojily v průběhu staletí. U nás je to řeckokatolická církev, která přijala

římskou věrouku, ale zachovala si byzantsko-slovanský bohoslužebný ritus. Zdrojem zmiňované věrouky, jak formuloval Tridentický koncil, je učení, podle kterého má Písmo a Tradice církve společnou roli ve zprostředkování pravdy. Závaznou autoritou pro výklad a použití Písma svatého, stejně tak pro apoštolskou Tradici, je v rámci římskokatolické církve její učitelský úřad neboli Magisterium (Vojtíšek, 2004).

Úkolem církve je spása člověka a k tomu je povinna:

- a) hlásat nauku Pána Ježíš Krista a zachovat ji provždy neporušenou;
- b) věřícím vysluhovat stanovenými prostředky spásy (mše svatá a svátosti), a tím je posvěcovat;
- c) vést věřící ke spáse a zároveň usilovat o lepší morálku ve společnosti, která je opřena o zmiňované učení Písma svatého a apoštolskou Tradici (Malý, Kubeš, 2018).

Zmiňovaná **nauka o zjevených pravdách Božích** je velmi obsáhlá, proto je Pius V. (1867), papež raného novověku, rozděluje na čtyři důležité oddíly, které se dají k pohotovému vyučování snadněji vyložit:

- I. Apoštolské vyznání víry
- II. Svátosti: křtu, biřmování, oltární, pokání, poslední pomazání, svěcení kněžstva, stavu manželského.
- III. Desatero přikázání
- IV. Modlitba Páně

Učitelské poslání církve je chránit, uchovávat a předávat poklad víry, který jí svěřil Ježíš Kristus. Tento úkol zastává Apoštolský stolec v čele s papežem, nejčastěji Kongregace pro nauku víry a světový sbor biskupů (Tretera, Horák, 2011). Ačkoliv je papež i kolegium biskupů považováno za neomylné, jak vyhlásil I. vatikánský koncil v dekretu „*Pastor Aeternus*“, tak ani papež, ani koncil nemají právo vyhlásit v otázce víry a mravů závazné tvrzení, nová dogmata, jež by byla v rozporu s tím, co církevní Magisterium již dříve závazně stanovilo. Papež Pius XI. (1947) poukazuje na to, že výchova osoby jako jednotlivce či jako člena společnosti náleží rodině, státu a katolické církvi. Z čehož církev by měla být na prvním místě z dvojího nadpřirozeného důvodu, které jí Bůh svěřil. První důvod tkví v učitelském úřadě, jež svěřil Kristus církvi těmito slovy: „*Dána je mi veškerá moc na nebi i na zemi. Proto jděte a učte všechny národy křtíce je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého, učíce je zachovávatí cokoliv jsem Vám přikázal. A aj, já s vámi jsem po všechny dny až do skonání*

světa.“ (Matouš 28, 18-20). Druhý důvod práva pochází z nadpřirozeného **mateřství církve**, jež tkví ve zprostředkování života v Boží milosti a tento život svátostmi a učením vyživuje a vede. Z encykliky papeže plyne, že církev by neměla podléhat žádné světské moci ani ve výchovném úřadě nebo jeho vykonávání, aby tak mládeži mohla předat nejvyšší dobro, Boha, ke kterému má směřovat veškerá výchova. Křesťanská výchova je důležitá pro jednotlivce, rodinu, ale i společnost, protože ji chce připravit, pokud možno co největší užitek (Pius XI., 1947). V České republice se výchově a vzdělávání věnují kněžské společnosti, školské řády a kongregace, které mimo jiné zakládají školky, školy a vzdělávací instituce.

V křesťanství vychází koncept výchovy z obecně přijímaných vzorců lidství (antropologických paradigmat), které určují cíl výchovy. V případě křesťanství se od něj odvíjí výchova, jejíž úkolem je nalezení přiměřené metody, cesty, jak dosáhnout spásy a života věčného. Krizí metafyziky v 19. století se situace změnila. Metafyzická paradigma byla odmítána jako spekulace či zjednodušení. Proměna se promítla i v pedagogice, která ve 20. století zavrhl jednodušená výchovná řešení a vyvstalo zde celé **spektrum odlišných koncepcí výchovy**. Nastala tak historická bilance od euforie z možností výchovy přes vystřízlivění až k následovné rezignaci na výchovu (Pelcová, Semrádová, 2014). To vše ovlivnilo i katolické rodiny a jejich výchovné působení.

2.4 Rodina v sekularizované společnosti

Jak je známo, rodina má nejzásadnější vliv v primární socializaci dítěte. Je rozhodujícím činitelem, který dítě přivádí do daného kulturního prostředí, učí ho orientovat v symbolech a pravidlech dané společnosti (Chadima, Kappl, Štech, 2015). V katolické společnosti tvoří základ rodiny manželství, jehož prvotním účelem je plození a výchova dětí. Ačkoliv se tak dnes mnohdy neděje, pro katolíky by mělo mít **svátostně uzavřené manželství** vysoký význam, bylo totiž povýšeno Kristem na skutečnou svátost, a tak se stalo i zdrojem zvláštní vnitřní milosti, kterou zdokonaluje přirozenou lásku, utvrzuje nerozlučitelnou jedinnost a posvěcuje manžely. Nerozlučitelnost, kterou jsou manželé vázáni je vzácným požehnáním i pro ochranu a výchovu potomstva, protože rodiče spojenými silami snáze snášejí těžkosti v této úloze (Pius XI., 1941).

V České republice se dědí převážně nedůležitý postoj k náboženství v porovnání s jinými hodnotovými preferencemi. V tomto postoji nepůsobí jen rodina, ale i okolní společnost.

Svědčí o tom skutečnost, že pouze **40 % dětí převezme postoj rodičů**, že náboženství je důležité. Nejdůležitějším faktorem při úspěšnosti předávání náboženství není náboženské přesvědčení rodičů, ale náboženská praxe, ke které rodiče děti vedou v každodenním životě. Důležitou roli v předávání víry hraje i celkové rodinné a sociální klima, kde tradiční náboženství je podstatný prvek (Tichý in Šmídová, Vávra ed., 2010). Proto důležitou součástí křesťanské výchovy by měla být katecheze, pravidelná modlitba během dne (ranní, večerní, růženec, před jídlem, po jídle, atd), vedení dětí ke ctnostem jako je pokora nebo obětavost, pravidelná duchovní četba, účast v křesťanském společenství, komunikace, vedení k samostatnosti a zodpovědnosti před Bohem a lidmi apod. (Chadima, Kappl, Štech, 2015). Je dobré pamatovat také na bohoslužby, úctu ke svatým, a pokud je to u dětí již možné, pak je učit k hodnému a pravidelnému přistupování ke svátostem. Výchova by neměla být rigidní, jejím cílem je vychovat radostného, nikoliv deprivovaného jedince, proto je důležitá míra, jak ji uměl aplikovat například vychovatel Don Bosco (viz kap. 3). Miras (2014) o výchově mluví jako o službě lásky, která se zakládá na uznání důstojnosti dětí, které jsou stvořeny dle Božího obrazu a jsou povolány k synovskému vztahu s ním. Základem výchovy uvádí příklad rodičů a rodinnou atmosféru.

Jak uvádí Kraus (2014), **současné problémy společnosti** jako je individualismus a značný posud v sociálních normách, který byl u nás výraznější až po roce 1990, ovlivnily rodinu, reprodukci i vztah mezi mužem a ženou. Stav společnosti provázený těmito změnami, které způsobují zmatení a rozdělení společnosti, má anomický charakter s vlivem mimo jiné i na rodinu. To, co tedy působí na rodinu a její hodnotovou neukotvenost podle Škoviery (In Danek, Sirotová, Frýdková, 2013) je individualizace rodinného života, ideologie relativizace hodnot slušnosti a neslušnosti, mravnosti a práva, dobra a zla. Nejpreferovanější hodnotou dneška se pak stala slast, s níž souvisí i přístup k budoucnosti a užívání si současného okamžiku. Významnou roli dostala média, která svým nátlakem určují nejen trendy, ale i názory. Důstojnost člověka se posuzuje podle jeho materiálního zabezpečení. Práva a povinnosti rodičů a dětí jsou nevyrovnané, rodič se dítěti podřizuje a odmítá autority ve výchově, tím děti ztrácí úctu a smysl pro zodpovědnost. Dvojkariérnost rodin způsobuje diskontinuitu rodin, rodiče nemají čas na výchovu. Rodiče a učitelé dříve formovali informacemi, které byly přiměřené k věku a zralosti dítěte, dnes jsou děti informačně nezávislé. Rodiče bývají často znejišťováni odborníky a dezorientováni. Svoji roli hraje i feminizace, to i vzdělávacích institucích, a stoupající počet neúplných rodin, dítě je pak

mnohdy vychováváno bez působení mužského vzoru. Mladí mívají odlišný režim dne oproti rodičům a spíše než kultura, příroda a sport bývá v popředí nový kult obchodního centra.

I v důsledku těchto vlivů, je nesmírně těžké vychovávat k trvalým hodnotám, vyžaduje to především **přesnou hodnotovou orientaci rodičů**. Ti musí děti podporovat k osvojení hodnot navzdory všem neblahým vlivům a vést je k samostatnosti, aby jim dokázaly odolávat. Dříve se hodnoty přenášely pomocí tradice a rodičovských vzorů, což je dnes problém i z toho důvodu, že rodiče s dětmi netráví už tolik času. Děje se to i vlivem společenských změn, dokonce i prarodiče jsou nuceni chodit déle do zaměstnání, než to bylo dříve, a tak se omezuje i jejich vliv na vnoučata. Tyto okolnosti přispěly k nutnosti sahat po univerzálních hodnotách, výsledkem je pak jedinec vhodný pro společnost, nemusí to ale znamenat, že je mravný (Danek, Sirotová, Frýdková, 2013). Na školách s touto situací lze udělat jen málo, pokud se to týká světonázorově-náboženské stránky zdatnosti dětí, tak jsou učitelé vázáni zdrženlivostí a neutralitou, a to i ve sporných morálních záležitostech. Ani na mnohé rodiče se nelze spolehnout ohledně morální výchovy. Nemají vyjasněné životní otázky, které jsou nejdůležitější pro vlastní i cizí štěstí. Žijí nahodile, podle ducha doby, v normativním pokrytectví a klamou sami sebe. Tuto hodnotovou nejistotu pak přenášejí na své děti a uvádí je v nebezpečí morálního nihilismu (Brezinka, 1996). Výše zmiňované vlivy jistě působí i na děti z katolických rodin, velké množství času se totiž mohou **seberealizovat v sekularizovaných institucích**, tedy odtržených od Boha. Huber cituje Jana Pavla II. z roku 1985 (část z poselství k *Mezinárodnímu roku mládeže*): „*Taktika, kterou satan používal a ještě používá, spočívá v tom, že neodhaluje svou přítomnost. To proto, aby se zlo, které rozsévá již od počátku lidstva, rozvíjelo prostřednictvím samotného člověka: prostřednictvím lidských systémů, prostřednictvím vztahů mezi jednotlivými lidmi, třídami i celými národy. Zlo se pak stává ve stále větší míře hříchem strukturálním a je ve stále menší míře rozpoznatelné jako hřích osobní.*“ Autor se také odkazuje na papeže Pavla VI., který se domníval, že démonologie je velmi důležitou, a přesto zanedbávanou součástí katolické nauky. Mezera tak vzniká ve výuce teologie, katechezích i v kázáních, kterou je třeba zaplnit, protože jednou z nejdůležitějších potřeb současné církve je boj proti zlu (Huber, 2012). Přes tyto snahy stále můžeme slyšet z nejrůznějších částí církve tvrzení, že „peklo je prázdné“, což je mimo jiné tvrzení proti Písmu svatému, dogmatickým definicím Učitelského úřadu, církevně uznaným zjevením a bliženecké lásce. Vznikají tak tendence rodiny **nedůvěřovat institucím**, vybírat si pečlivěji zdroje k výuce a působit na děti co nejvíce a nejdéle, například ve formě domácí školy. Mimo jiné, jak uvádí Hopf (2001), dříve stát garantoval povinné předměty jako je

katechetika a výuka náboženství. Dnes jsou pouze tam, kde to odsouhlasí ředitel školy, a rodiče si nestěžují. Výchova, jak popisuje Miras (2014), vyžaduje spolupráci širší společnosti, není to jen úloha rodičů. Pokud tedy rodiče nemají možnost najít pro děti školu, která by jim pomáhala v jejich úkolu katolické výchovy, pak jsou dle *Kodexu kanonického práva* povinni postarat se o katolickou výchovu mimo školu, aby chránili víru svých dětí a správnou lidskou formaci. V tom mohou napomáhat i jiné rodiny a duchovní správci, kterým mají rodiče nezrušitelné právo svěřit své děti, jakožto církevnímu společenství.

3 Vybrané vlivy na současnou formaci v církvi

Dalo by se říct, že Francouzskou revolucí v roce 1789 započala moderní doba. Některé otázky, které filozofie a společnost řešila od tohoto období, se zabývá až do dnešních dní. Nejcharakterističtější problematikou se stal **pluralismus**. Vznikaly různé směry, které výchovu a obecně pedagogiku ovlivňovaly (Šarníková, 2022). Pokud se zaměříme na výchovu k hodnotám, směřujeme výchovu podle normativních statků dané kultury. Skutečností je, že je tato kultura v náboženském, morálním, estetickém, politickém a jistě dalším ohledu nejednotná a často rozporná. Pluralismus se vyskytoval již dříve, projevoval se spíše tak, že vedle sebe existovalo více náboženských a světonázorových společností. V těchto společenstvích byly společné ideály, a tak i jednotliví členové měli více či méně shodné hodnotové postoje. V současné době se normativní orientace zprostředkovává spíše různorodými vlivy otevřené individualistické společnosti. Zmiňované vlivy mohou být jen omezeně kontrolovány veřejnými institucemi a působí často nahodile při utváření hodnot mladého člověka. Pokud vychovávaný má získat dostatečnou jistotu v orientaci dle norem, neměla by být výchova ponechána náhodě. (Brezinka, 1996) V následujících řádcích se pokusím představit vybrané směry a události posledních staletí, které měly nesporný vliv na současný stav výchovy, náboženství, a tudíž i společnosti.

3.1 Vliv osvícenství

V 18. století začal a rozvinul se ten největší boj proti církvi. Bludy a podmiňování nadpřirozeného základu křesťanství měl na svědomí nový myšlenkový proud, totiž osvícenství. Z počátku byl tento směr reakcí na náboženskou nesnášenlivost katolíků a protestantů, dokonce první osvícenci nebyli všichni odpůrci křesťanství, ale i věřící křesťané, kteří nechtěli přijmout nekriticky jakékoliv dogma. Představitelé, tohoto křesťanského proudu, věřili pravdám víry v intencích své církve, nicméně tento proud se neprosadil. V osvícenství se střetly dvě tendence, ateistická, která chtěla mocenským násilím zakázat jakoukoliv víru v Boha, což našlo odezvu ve Velké francouzské revoluci, její radikální fázi po roce 1792. Osvícenští panovníci sice postupně udělovali náboženskou svobodu, ale osvícenci následně tyto pokusy negovali zmiňovanou revolucí, která ve jménu volnosti, rovnosti a bratrství prosazovala **ateistický kult rozumu**, který nastolil dosud nevídané bestiální pronásledování ostatních náboženství. Druhou tendencí byla deistická, ta

vnímala církev jako instituci, která se má starat o charitu, mravnost a kulturu, nikoliv o spásu lidí (Malý, 2001). S osvícenstvím a Velkou francouzskou revolucí přišel i antropocentrický rozměr doby. Jejím představitelem je deista J. J. Rousseau, který o výchově smýšlel v souvislostech sekularizovaného státu. Byl přesvědčen, že se člověk rodí jako „nepopsaný list“, a že ho kazí až špatná výchova, tím v kontextu s dobou zamýšlel tu křesťanskou (Chadima, Kappl, Štech, 2015).

Demaerel (2019) poznamenává, že všichni osvícenští myslitelé vycházeli z křesťanských ctností, které připomínali církvi, žádné nové nevymýšleli. Tyto ctnosti ale odstříhli od zdroje, totiž Boha, od kterého se chtěli „osvobodit“. To dalo vzniknout **liberalismu**, jakožto ideologii, která klade důraz na všeobecnou svobodu jedince. Tímto se ale dané ctnosti záměrně oslabili. Silnou lásku, kterou kázal Kristus, zaměnili za naředenou verzi, a to toleranci, kterou lze vykládat různě. Bojovali zejména za svobodu, aby nemuseli žít dle náročných norem křesťanství. Chápali to často tak, že mají svobodu dodržovat či nedodržovat morální principy a ocitli se na nejisté půdě relativismu. Autor přirovnává situaci k rostlině, kterou odřízli od kořenů, ta může být ještě nějakou dobu krásná, ale je jen otázkou času, kdy zvadne.

Problematiku **sekularizace** nelze obejít, jak uvádí Čevelová, zásadně ovlivnila dějiny a výchovu nejen v naší zemi. Dotkla se i postavení církve, jejích představitelů, každodenního života katolíků, ale i vážnosti její produkce jako jsou modlitební a výchovné knihy. Počátkem 19. století byl pojem chápán spíše jako převod církevního majetku do necírkevního vlastnictví nebo jako odchod církevních představitelů z katolické církve. Následně se začaly objevovat myšlenky, že náboženství jako takové ztrácí význam v opozici k rozumu, slábne, a tak by mělo i ustoupit do pozadí. Náboženství, které doposud ovlivňovalo všechny oblasti života, začaly nahrazovat nové instituce nebo přímo stát. Současně sílil názor, že **věda nahradí teologii** a náboženství se stane jen soukromou záležitostí bez vlivu na veřejné instituce, včetně škol. Koncem 19. století vznikají i nové modlitební knihy z řad příslušníků Katolické moderny, jako kdyby osvícenský racionalismus byl již v tuto dobu církví akceptován. S takovými vizemi vstupuje do 20. století, ač se někteří představitelé stavěli na obranu proti liberální společnosti. Ačkoliv se o 19. století pojednává jako o století sekularizace, která se už dostává i do venkovského prostředí, člověk přesto nepřestává toužit po odpuštění a po vztahu s Bohem. Lidé se ještě ve velkém měřítku nestávají nevěřící ani nejsou postaveni zcela mimo církev. Například svátost smíření je pro ně stále velmi důležitá, a proto se tomuto století přezdívá také jako století zpovědi (Pavelková Čevelová, 2012).

3.2 Příklad Dona Bosca

Také významný kněz a světec Don Bosco (1815-1888) reagoval na změny společnosti související s rozmachem osvícenství a inspiroval činnost těch, kteří měli snahu napravit zlo způsobené více než dvaceti lety nepokojů po Velké francouzské revoluci. Byl to **velký vychovatel mládeže a zastávce preventivního systému**, který měl předcházet pozdějším problémům u mladých, a který se opírá o rozum, laskavost a hluboké motivace vyplývající z náboženského pojmání života. Zakládá salesiánskou kongregaci kněží a laiků (zasvěcené sv. Františku Saleskému) oddaných výchově mládeže, a to především té opuštěné, chudé, ohrožené a z lidových vrstev. Výchovu pojímal aktivně a přátelsky, podporoval růst k dobru a vypracoval výchovný plán, který vyhovoval potřebám mládeže. Věděl, že mladí potřebují Boha, smysl života, také vzdělání, práci, rodinné prostředí, kde budou milováni a budou mít čas na hry. Prostor, kde by se nemohli zkazit, ale rozvíjet své schopnosti (Bosco, 2006). Jeho preventivní metoda stála proti té represivní, která vychovává především tresty. Snažil se ničit zlo v počátcích a chránit před ním, upozorňovat na ně své chovance, a pokud by bylo pokušení příliš velké, tak se snažil, aby mladí spoléhali na jeho pomoc. Don Bosco se snažil zachovat vážnost svou svatostí a příkladem. Snažil se, aby žáci ke svým učitelům přilnuli, aby jim pomohli utvářet duše a nikdo se pod jejich dozorem nestal horším. Toužil po kázni, která slouží k výchově, nikoliv pro pěknou podívanou, že jsou děti tiché. Volností dětí při hře skutečně poznával, jaké děti jsou, proto považoval za důležité je nemilosrdně nespoutávat, ale také nepouštět úplně z uzdy. Nejvíce však Don Bosco věřil ve dvojí sílu, která uschopňuje katolíka v boji proti zlu, a to Nejsvětější svátost, její časté přijímání, a tak i přátelství s Kristem Pánem a pomoc Panny Marie (Alberti, 1999).

3.3 Dopady marxismu-leninismu

Zakladatelé marxismu K. Marx a B. Engels byli ovlivněni německými klasickými idealistickými filozofy, jako byl G. W. F. Hegel. O Bohu nesmýšleli jako o stvořiteli všeho, ale jako o konkretizaci svých snů a tužeb, které si vytvořil člověk, aby uspokojil svoji touhu po blaženosti. Jedním z rysů marxismu a socialistické společnosti, který se projevil v pedagogice, je jednota vědy a světového názoru, jenž vycházel z kolektivismu, materialismu, ateismu, jednotné školy, uniformity atd. Pokud se mu člověk již v komunistických zemích nepřizpůsobil, musel být ze společnosti vyloučen, což bylo

aplikováno i v edukaci různými tresty, mohlo jít i o vyloučení ze studia. Náboženská literatura byla považována za propagandu a její dovoz či čtení bylo považováno za nelegální a protistátní. (Šarníková, 2022). Pokud katolický tisk vycházel, musel být redigován kolaboranty. Zatímco osvícenství a z něho vycházející liberalismus se plně nehlásili k ateismu, socialismus a komunismus již ano. Tento ideologický a politický systém byl reakcí na křivdy nastolené politickým a ekonomickým liberalismem, ale podobně jako osvícenci lhali o povznesení národů katolickou církví a pronásledovali věřící. Byly likvidovány mužské a řeholní řády, jejich členové šli do internací, vězení nebo trestních oddílů. Katolické školy a spolky byly zakázané, kněží mohli působit v pastorači na základě státního souhlasu, který byl odebírán, pokud se duchovní projevoval jako horlivý, a to zvláště v práci s mládeží. Komunistický režim připravil české katolíky o opravdovou duchovní elitu z řad teologů, ale i laiků (Malý, 2001).

Pádem komunismu a sovětského bloku však **ideologie marxismu nezmizela**, jak by si mnozí mohli myslet. Michalka hovoří o neomarxismu, nazývá ho podzemním působením idejí, které se usadilo v západní civilizaci, ovlivňuje nejen katolíky, ale celou veřejnost, obzvláště prostřednictvím médií. Neomarxismus je jeden z proudů marxismu 19. století, který byl odsunut stranou po vítězství marxismu v Rusku. V Rusku a východní Evropě se jednalo o ekonomicko-sociální doktrínu doplněnou o militaristicko-byrokratickou tradici. Kulturně-sociální model, který klade důraz na kulturu, umění a humanitní vědy obecně, se uchytil na Západě, v těchto směrech totiž revoluce skutečně zafungovala. Nyní se ze Západu přesunul i do východní Evropy, aby nahradil původní marxismus. Všichni významní představitelé neomarxismu, jako například E. Fromm, J. Habermas nebo T. Adorno, měli co do činění s frankfurtskou školou seskupenou kolem Institutu pro sociální výzkum, která vznikla v roce 1923 jako první marxisticky zaměřený ústav v Německu. Nejslavnější publikací této tzv. kritické školy byl sborník prací celého kolektivu zvaný *Autoritativní osobnost*. Poprvé zde komplexně označili jakékoliv projevy tradicionalismu a konzervatismu za psychologickou a fašistickou deformaci, jejíž příčinou dle T. Adorna je patriarchální rodina (Michalka, 2010). Všeobecně přirozené **sklony k autoritě**, a tedy i k Bohu nebo k církevním představitelům, jsou **považovány za špatné**. Problém nastává tehdy, kdy tato ideologie „osvobození“ vklouzla v průběhu času přes univerzity, kde představitelé frankfurtské školy působili, do médií až k mysli člověka.

3.4 Morálně-pedagogické trendy 20. století

Jak uvádí Hábl (2015), v době, kdy v Československu panoval totalitní režim, v poválečném období 20. století se ze západních zemí začaly šířit dva morálně-pedagogické trendy, které ovlivňují výchovu do dnešních dní i u nás. Na jedné straně je trend s personalisticky-nedirektivním přístupem k jedinci, který označuje jako terapeutický. Mezi jeho nejvýznamnější zastánce se řadí jména jako C. Rogers, J. Piaget, L. Kohlberg, S. Simon, L. Raths, M. Harmin atd. a na oponentní straně stojí zastánci charakterové pedagogiky, kteří tento přístup identifikují jako tradiční. Mezi ně patří například W. Kilpatrick, T. Lickona, D. Carr, M. J. Schwartz, P. Kreeft, C. H. Sommers aj.

Domnívám se, že přístup ke katolické výchově byl zásadně ovlivněn i výchovou ve smyslu humanistické psychologie či **terapeutického ujasňování hodnot**, jelikož cílem této metody, jak jej představuje Hábl (2015), nebylo formování či předávání ctností nebo jakéhokoliv jiného morálního materiálu, ale vytváření si svého vlastního morálního univerza. Snaha o předávání konkrétních ctností, byla v tomto směru vnímána jako kazatelství či indoktrinace, a tak i jako hlavní vada všech tradičních přístupů k formování charakteru, a tedy i přístupu katolického. Terapeutické přístupy, jak je autor označuje, jsou takové, kdy je určitý **morální obsah upozaděn vůči procesu osvojování hodnot**. Tuto nadvládu procesu, můžeme prvně pozorovat v Rodgersově personalistické koncepci terapie. Ten nahlíží na jedince jako na plynulý proces sebe-aktualizace, u něhož tvrdí, že platí v terapii i výchově. Učitel je označován jako facilitátor v tomto procesu, ten by neměl vnucovat ani zakazovat. Zmiňované myšlení mělo za následek mimo jiné vyprázdňování obsahu morální výchovy, přitakávání pedagogů k nemorálním konstrukcím žáků a slábnutí učitelské autority. Pojmy dobro a zlo nezmizely zcela, ale byly předefinovány a nastal zásadní zmatek v pojmosloví, morálnost se stala pojmem relativním a pojmy jako zlo nebo vina se stalo v tomto směru téměř zapovězené. Hábl (2015, str. 80) dále poznamenává: „...psychologická síla viny je z hlediska zdravého morálního vývoje nenahraditelná. Má „moc“ chránit člověka před sklonem ke zlému jednání a také motivovat k nápravě, když už zlo bylo spácháno.“ Nebezpečí zatmění morálního jazyka se ukazuje i v pedagogické praxi, kdy jsou studenti programově vystavováni neřešitelným morálním situacím. Následně můžou dojít k závěru, že veškerá morálnost je problematická až relativní a nedovedou rozlišovat dobré od špatného. Autor uvádí tvrzení Kilpatricka, že terapeutické metody svým **morálním relativismem** způsobují dramatický pokles morální gramotnosti celé generace dětí. Dietrich von Hildebrand (1999) dokonce upozorňuje, že kvůli

odstranění pradávných kategorií dobra a zla se pro naši dobu stává charakteristická morální neutralizace, jenž je symptomem úpadku církve. Jedním z důvodů tohoto úpadku považuje rozšířené mínění S. Freuda, jenž považoval amorální způsob pozorování za objektivní a vědecký. Zmiňovaný názor byl nešťastným způsobem převzat učiteli a profesory, což vedlo prvně v Americe k vymizení kategorií dobra a zla na středních školách, v dalších učebních institucích a vnikla až do katolických kruhů. Obzvláště lákavá byla pro mnohé mladé katolíky vzpoura proti povinnostem, která souvisí s falešným pojetím svobody a projevuje se v situační etice. Autor zde naráží především na etické tendence v katolickém hnutí mládeže a u autora jako je Graham Green. Hildebrand pojednává o amoralismu, který je rozšířen mezi katolíky. Považuje ho za nejvíce zneklidňující příznak ztráty opravdové víry, neboť vroucí a konečné spojení náboženství a morálky je důležitým znakem křesťanského zjevení. Varuje před tendencemi, které mohou dávat falešnou představu, že by se náboženství mělo přizpůsobovat lidem, nikoliv lidé náboženství, a že chování lidí by mělo být dokonce normou, a to i pro zrušení církevních přikázání.

Na jakém ontologickém základě terapeutická pedagogika stojí? Na tuto otázku naráží Hábl. Dle něho je dítě nastaveno tak, že potřebuje znát smysl svého jednání, je to důležitá složka nejen ve výchově. Předkládá vysvětlení J. Huntera, který tvrdí, že terapeutická pedagogika nestojí na vnějším nebo transcendentním standardu zděděného z jakékoliv morální tradice, ale na právech autonomního individua. Individuum je zdrojem morální senzibility i objektem morální odpovědnosti. Pokud hodnoty dítěte stojí pouze na jeho volbě, nutně tento tzv. pedocentrismus vede k morálnímu subjektivismu a relativismu (Hábl, 2015).

3.5 Druhý vatikánský koncil

Papež Jan XXIII. svolal pastorální koncil, který proběhl v letech 1962-1965, kolem kterého se dodnes šíří rozporuplné názory. Oficiálně měl za cíl reagovat na potřeby doby, řešit vztah ke křesťanům jiných vyznání, k nekřesťanským náboženstvím, k ateistům a k celému světu, a to vše v duchu lásky k bližnímu a s nenávisí k hříchu. Vývoj ale nebyl příznivý, koncilové **texty se daly vykládat dvojznačně**, což bylo příznivé pro mnohé teology nakloněné modernismu a liberalismu, kteří situace využili. Pod záštitou „ducha koncilu“ tak nastalo šíření bludů, které stíraly rozdíl mezi knězem a laikem, popírala se reálná přítomnost Ježíše Krista v eucharistii a jeho božství, zpochybňovala se úcta k Panně Marii, a dokonce věrohodnost Nového zákona. Začalo docházet ke zesvětštění liturgie, kdy si mnozí duchovní přizpůsobili

mši svatou, která pak připomínala spíše schůzi než bohoslužbu. Lidé tak přestali vnímat rozdíl mezi náboženským a světským obřadem a vyvstala tak otázka, proč by vlastně měli chodit do kostela. Toto se dělo především u stoupenců tzv. levicové teologie, která se snažila o kompromis mezi křesťanstvím a marxismem. K tomuto vývoji napomohla i sexuální revoluce, rozklad rodiny a tlak týkající se potratů (Malý, 2001). Msgr. Lefebvre je mnohdy považován za člověka, který dával nejvíce najevo nelibost se závěry koncilu. Přitom sám tvrdí, že na koncilu nebylo špatné vše, vyzdvihuje několik krásných textů k rozjímání. Upozorňuje ale na některé sklony, které považuje za nebezpečné až mylné, vykazující tendence, před kterými církev již dříve varovala. Ty inspirovaly reformy, jejichž ovoce dnes můžeme vidět. Zkoumal jednotlivé dokumenty koncilu a **upozorňuje na následující sklony**, které v nich byly obsažené:

- a) *Kněžství věřících* – dokument *Lumen gentium* sice rozlišuje služebné kněžství a všeobecné kněžství věřících, ale obsahuje dlouhé části, kde se o kněžství pojednává obecně a dochází tak k zaměňování.
- b) *Povýšení svědomí nad zákon* – správně se tvrdí v dokumentu *Dignitatis humanae*, že se člověk má podřizovat Božímu zákonu, nakonec ale dospívá k obhajobě výhrady subjektivního svědomí a staví ho nad objektivní zákon.
- c) *Liberální definice svobody* – zvláště v *Deklaraci o náboženské svobodě* je chápána jako absence nátlaku. Ten je ale ve společnosti potřebný, pokud nemá vládnout anarchie, a to i v podobě trestů. Existuje i spásný nátlak, a to například pomyslení na peklo, který může tížit svědomí, ale tím zároveň člověka motivovat k dobrému.
- d) *Zmatky a vnitřní rozpory* – v *Dignitatis humanae* se například zamezuje katolické zemi bránit se před propagací nepravých kultů. Pokud se zevšeobecní všechna náboženská svoboda bez rozlišení, pak to bude končit v absurditě, jako v případě rodičů, kteří by neměli právo svým dětem předávat svou víru.
- e) *Sklon k náboženskému indiferentismu* – neboli lhostejnosti jedince či státu k pravému náboženství, což je plodem náboženská svobody.
- f) *Sklon k naturalismu* – v dokumentu *Gaudium*, kde se v 5. kapitole pojednává o mezinárodních vztazích, organizacích, míru a válce, v podstatě není odkaz na Krista Pána, bez něhož nelze míru dosáhnout. Je to pravděpodobně z toho důvodu, aby se text přijal a zalíbil ve světě (Lefebvre, 2016).

Zatímco v dřívějších koncilech se kladl důraz na boj proti vlažnosti, sekularizaci a jejím vlivům, u tohoto koncilu se klade důraz na omlazení církve a osvobození od těsnosti. Toto

takzvané překonání těsnosti nesmí být kompromisem s dobou ani přizpůsobování se duchu naší epochy. **Církev by měla organicky růst a obnovovat se**, to ale nelze zaměňovat s evolucí skutečné podstaty církve během dějin. Pravda je již neměnně hlásána v Písmu svatém, proto organický růst spočívá ve stále jasnějším vyjádření této pravdy. Obnova pak znamená setřásání sekulárních vlivů, které vnikli do praxe církve, je to tedy opakem evoluce (progrese). Církev by proto měla vždy zamítat bludy, tedy vše, co se nesnáší s Kristem. Zároveň by měla mít něžný postoj a lásku k bloudícímu, úctu k jeho důstojnosti a snahu uznat každou nepatrnou pravdu, která je v jeho bludu obsažena (Hildebrand, 1999).

4 Pojetí hodnot a morální krize

Katolická etika má za úkol vykládat pravidla založená na učení katolické církve, kterými máme řídit svůj mravní život, abychom došli věčné blaženosti (Vřešťál, 1909). Na této etice stojí i etika ctnosti svatého Tomáše Akvinského, který člověku racionálně přibližuje, jak ctnosti a tím i mravního života dosáhnout. Tato učení pro nás mohou být stále aktuální a pravděpodobně potřebnější než kdy dřív. Morální neukotvenost hodnot, a tím i zaměření hodnotové orientace, je jedním z klíčových problémů doby, který bezpochyby ovlivňuje i věřící. Proto pro úplnost a možná i v kontrastu, přiblížím v následujících řádcích dnešní pojetí hodnot, hodnotové orientace a etiku ctnosti Tomáše Akvinského.

4.1 Hodnota a hodnotová orientace

Pojem **hodnota** je mnohoznačný, jak tvrdí Brezinka (1996), není pro něj žádné pravidlo užití, které by všichni dodržovali. V běžné řeči se tímto pojmem míní statky všeho druhu, které se oceňují jako hodnotné. Lze mít také namysli, a v souladu kontextem této práce to tak je míněno, jen dílčí třídu statků, jimiž jsou normativní kulturní statky, mezi které řadíme normy, ideály, vůdčí cíle, zásady, obsahy víry. Hodnoty se v tomto případě zaměňují za normy, často ještě zúžené na **morální normy**, hodnotovou třídu mravně dobrého. Morální normy jsou úzce spojeny s výchovou a jsou mezi normativními statky sloužící k orientaci jedny z nejdůležitějších. Z **pedagogicko-výchovného pohledu** (Kraus et al., 2006) by měly být zavazující především hodnoty, dobra, pravdy, krásy a užitku, které představují tradiční anticko-křesťanský zdroj kulturnosti a mají význam v rovině morální i estetické. Dále uvádí například hodnoty směřující k dobrému vztahu k životu, přírodě, volnému času, hodnoty poznání a vzdělávání.

Pokud se tedy zaměříme na hodnotovou třídu mravně dobrého, jakožto na předmět zájmu této práce, pak by byl vhodný vhled do minulosti, kdy dřívější filozofové, jak uvádí Kretschmer, mluvili spíše o dobru, nikoliv o hodnotách, jak je tomu dnes. Je tedy podstatný **rozdíl mezi hodnotami a dobrem**. Dobro je spojeno s bytím, něčím obecným a v souvislosti se společností následně hovoříme o obecném dobru. Pojem hodnoty je používán ve smyslu subjektivním, jakožto něco, co si mohu sám zvolit a osobně pro mě má nějakou cenu. Umožňuje to volbu toho, co člověk sám považuje za žádoucí dobro, a tím si volí i autonomní zákon, který ho má řídit. Problém může nastat například, když se někdo bude odvolávat na

hodnoty (např. tolerance, rovnost), ale uváděné hodnoty umožňují nejednoznačnou interpretaci. (Kretschmer, 2009)

Ve smyslu subjektivním s volbou hodnot, souvisí **hodnotová orientace**, kterou definuje pedagogický slovník jako „*Soubor zvnitřněných přesvědčení o tom, co je důležité, hodnotné, potřebné, o co má smysl v životě usilovat.*“ (Kolář et al., 2012, s. 132). Jedná se tedy o postoje, které určují celý životní styl a orientaci člověka ve světě. Nejznámější klasifikace hodnotové orientace je od německého psychologa Sprangera (In Smékal, 2004), který dělí tyto typy orientací:

- a) *teoretický* je zaměřený na hledání pravdy, uvažování a kritiku;
- b) *ekonomický* je zaměřený k prosperitě a kumulování majetku;
- c) *estetický* je zaměřený na formu a harmonii, má tendence individualismu;
- d) *sociální* je nesobecký člověk, altruista;
- e) *politický* považuje moc za nejvyšší hodnotu;
- f) *náboženský* je zaměřen k absolutním hodnotám, vidí hodnotu v jednotě, hledá vnitřní náboženskou zkušenost.

Pro tuto práci je tento systém důležitý, nejen proto, že je nejznámější a čerpali z něj jiní, ale hlavně proto, jak píše Říčan (2007), že je na něm vidět historická podmíněnost hodnot. V tomto duchu pokračuje úvahou, že pokud bychom dnes měli sestavit typy orientací, možná by k nim přibyl technický typ, typ zaměřený na osobní svobodu nebo typ orientovaný na sport. **Náboženský typ** z našich podmínek sice ještě nevymizel, ale nastaly u něho proměny, například u prožitkové kvality, které se dříve vázaly na určité náboženské vyznání, jsou dnes vázány třeba již s jinými obsahy. Jak pokračuje autor, pokud pronikne zájem celým životním stylem člověka, bude pravděpodobně určovat i jeho hodnotovou orientaci. Pokud je tato hodnotová orientace výrazně určována jedním směrem, pak může daný člověk považovat za dobré a snad mravné i to, aby se tak orientovali i druzí. Hodnotová orientace tak může zásadně ovlivňovat morálku člověka.

4.2 Etika ctnosti pro současnost

Kolář představuje **etiku** jako nauku o mravnosti (morálce). **Morálku** pak definuje jako: „*Soubor požadavků, norem chování a jednání člověka, které vyplývají z potřeb, zájmů společnosti nebo větší (vlivné) skupiny v rámci tohoto společenství. Opírá se o zvyky, tradice,*

veřejné mínění. Člověk si tyto normy osvojuje jako osobní morálku výchovou, zkušenostmi ze soužití, hodnocením svého chování k druhým lidem, sebekontrolou. U člověka zahrnuje mravní jednání, mravní vztahy, mravní usuzování a mravní vědomí. Obsah významné stránky výchovy – mravní výchovy.“ (Kolář et al., 2012, s. 224). V současnosti se zvyšuje úloha **mravní výchovy** i ve školách kde se v kurikulech začleňuje jako jeden z hlavních vzdělávací cílů. Ve školách má základ laický ale i náboženský a zdůrazňuje se jeho význam v boji proti šikaně a sociálně patologickým jevům (Průcha, Walterová, Mareš, 2013). Pro následující text je důležité blíže specifikovat i **morální teologii**, která je definovaná jako: „...součást teologie, která zkoumá lidské skutky, aby je zaměřila k milujícímu patření na Boha, jakožto pravé a úplné blaženosti a posledního cíli člověka, prostřednictvím milosti, ctností a darů, a to ve světle Zjevení a rozumu.“ (Pinckaers, 2018, s. 29). Jak autor definice objasňuje, právě ctnosti považuje za hlavní cesty, které vedou k milujícímu patření na Boha.

Köck (In Muchová, 2015) vysvětluje, že slovo „**ctnost**“ ztratilo svůj dřívější obsah nebo mu lidé dnes přisuzují spíše negativní význam. Ctnostný život si vykládají jako život suchý, antihedonistický, tedy jako opak dnes často prosazovaného požitkářského způsobu života. Tento postoj je spíše známkou nevědomosti toho, co se za teorií etiky ctností může skrývat. Pro porozumění teorii se musíme vrátit až k antice a svatému Tomáši Akvinskému. Samotný původ slova ctnost ukazuje, že nejde jen o podstatnou vlastnost, kterou člověk potřebuje pro vlastní určení a zároveň k utváření vztahu ke světu. Slovo pochází z řeckého „areté“, představující vlastnost naplňování svého stavu, svého úkolu v nejvyšší míře. Latinský výraz „virtus“ se zase používal ve spojení se silnými muži, hrdiny. Wiesenganger (In Hábl et al., 2022) však upozorňuje, že slovo ctnost Aristoteles nepovažoval za vlastnost, jakožto charakteristiku naší psychiky, ale spíše jako „stav duše“ v teologickém významu.

Machula (In Akvinský, 2013) uvádí, že svatý Tomáš Akvinský považoval ctnost za jádro samotné etiky. Ctnost pak vyjadřoval jako zvyk, habitus, kterým se člověk stává dobrý. Nejde pouze o náhodu či nevědomou událost, ale o **cíleně volený stav**. Takový stav je dobrý proto, že představuje stav přiměřenosti, vyrovnanosti mezi nedostatkem a nadbytkem nějaké vášně nebo činnosti. Aristoteles i svatý Tomáš Akvinský upozorňují, že pokud máme sklon k jedné krajnosti, měli bychom se procvičovat ve ctnosti tak, že se budeme upínat ke stavu mezi ctností a druhou krajností. Pokud tedy máme sklon ke zbabělosti, budeme se zaměřovat na stav mezi statečností a opovážlivostí. Aristoteles to přirovnává k rovnání zkrouceného dřeva, kdy člověk prkno ohýbá proti směru jeho zakřivení, dřevo se pak samovolně vrátí, ale už ne do původního zakřivení.

Muchová (2015) shrnuje nejvyšší zásadu Akvinského, jako konání dobra a vyhýbání se zlu. K tomu člověk dospěje za postupného dosahování toho, čeho je ze své přirozenosti schopen, přesto se neobejde bez Božího požehnání, rozumu a svobodné vůle vztahující se k poslednímu cíli. Machula představuje pro lepší orientaci schéma rozdělení ctností (střed) a neřestí (krajnosti) v určitých situacích.

Tabulka č. 1: **Rozdělení morálních ctností**

Neřest (1. krajnost)	Ctnost V SITUACI	Neřest (2. krajnost)
zbabělost	statečnost NEBEZPEČÍ SMRTI	opovážlivost
necitlivost	uměřenost SLASTI A STRASTI	nevázanost
hamižnost	štědrost UMÍRNĚNÉ BOHATSTVÍ	marnotratnost
malichernost	velkorysost VELKÉ BOHATSTVÍ	nevkus a okázalost
malomyslnost	velkodušnost VELKÁ ČEST A NEČEST	nadutost
bez ctižádosti	„zdravá ctižádost“ MENŠÍ ČEST A NEČEST	ctižádost
netečnost	tichost HNĚV	hněvivost
pokrytecká skromnost	pravdivost SPOLEČENSKÝ ŽIVOT - PRAVDA	chvástavost

mrzoutství	duchaplnost SPOLEČENSKÝ ŽIVOT - ZÁBAVA	šáškovství
svárlivost a nevrlost	přívětivost SPOLEČENSKÝ ŽIVOT – VZTAH K LIDEM	lichocení a podlézavost
nestoudnost	stydlivost STUD	ostýchavost
závistivost	nevole (adekvátní emoční reakce: radost nebo zármutek) PŘÍHODY BLÍŽNÍCH	škodolibost

Zdroj: Machula (In Akvinský 2013, s. 17-18)

MacIntyre (2004) obhajuje aristotelskou morální tradici, z níž čerpá i svatý Tomáš Akvinský. Považuje ji za nejlepší existující příklad tradice, která může být životaschopná i dnes, pokud bude formulována tak, aby našim morálním a společenským postojům, závazkům, navrátila srozumitelnost a racionalitu. Je ale zapotřebí **tuto tradici vnímat v protikladu s liberálním individualismem**, jenž mimo jiné považuje za příčinu problémů moderní doby v morální teorii i praxi, které nové promyšlení aristotelské tradice může řešit. Tradice se však setkává s mnoha problémy. To, co ji posiluje nebo ničí, je uskutečňování či neuskutečňování daných ctností. Ctnosti mají svůj účel a smysl, nejen k udržování vztahů pro dosažení dobra, nejen k udržování formy individuálního života, která člověku umožní usilovat o své dobro, ale i k udržování tradic. Ty jednotlivým životům a praxím poskytují nezbytný historický kontext. Nedostatek ctností, jako je spravedlnost, pravdomluvnost, moudrost, kazí tradici. Stejně tak i instituce a praxe, které svůj život odvozují z tradic, které v současné době ztělesňují. Pokud toto zpozorujeme a uznáme, bude nám patrný i nedostatek další ctnosti, totiž adekvátního smyslu pro tradici. Autor zde nemíní konzervativní nadšení pro staré věci, ale spíše pochopení budoucích možností, které právě minulost zpřístupnila pro přítomnost. Nazývá to živou tradicí, právě proto, že rozvíjí příběh, čelí budoucnosti, jejíž charakter se z minulosti odvozuje. Právě společnost, která vyžaduje tradice ctností, chápe odlišně od převládající kultury liberálního a byrokratického individualismu. V této většinové kultuře se objevují nové

koncepte ctností a samotný pojem ctnosti degeneruje. V rámci takové kultury se tradice ctností stává okrajovou a zůstává zásadní tradicí jen v životě skupin společnosti, které jsou na okraji hlavní kultury.

Zmiňovanou novou koncepcí pojmu ctnost můžeme nalézt v kontextu se současným trendem prosazování výchovy charakteru. Považuji tedy za důležité, objasnit **rozdíly mezi pojmy ctnost a charakter**. Každá výchova charakteru nemusí být výchovou ctnostnou. Pokud se zaměříme na aspekty „aristotelovsko-tomášovské“ tradice ctnosti, jako to dělá Wiesenganger (In Hábl et al., 2022), můžeme blíže specifikovat, co v tomto pojetí znamená ctnost v protikladu k charakteru a jejich výchově. Ctnost je pojem „klasickým“, anticko-křesťanským, a to co bývá označováno charakterem, považuje za typický nový koncept ctnosti v moderní době. Rozdíl těchto pojmů můžeme najít, pokud se zaměříme na to, z jakého pramene tyto pojmy vzešly, a také jaký je smysl toho, proč o ctnosti či charakter usilovat, podněcovat je a požadovat, aby je nějaký člověk nabyt. V současnosti se obracíme často k pojmu „charakter“ a aplikujeme v nejrůznějších institucích výchovu charakteru. Jeho smysluplnost je ale omezena na sféru sociální, psychologickou či pedagogickou. V protikladu ctnost je uskutečňováním vlastní lidskosti člověka, skutečné integrity, uprostřed druhých, nejen v rámci společnosti. Ve výchově ctnosti je samotná ctnost druhořadá, nejdůležitější je hledat nejvyšší dobro, tedy Boha a až poté následuje nalezení ctnosti. Ta jako stav duše vzniká z dobra, které pak sama působí. Smyslem ctnosti tedy není stát se výjimečným individuem, jak je tomu dnes často rozuměno v případě charakteru. Ctnost vyžaduje neustálou námahu. Není založena na automatizovaném jednání, jako to může být v případě charakteru, který nemusí vyvstávat z dobra, ale spíše z očekávání společnosti (Wiesenganger in Hábl et al., 2022). Z teologických a filosofických myšlenek svatého Tomáš Akvinského, směřovaných k propojení víry a rozumu, vychází i jeho žáci a formuje se tomismus. V roce 1879 papežskou encyklikou *Aeterni Patris* vzniká nový směr novotomismus, jakožto hlavní koncepce katolické filosofie 20. století, ze které vychází i pedagogika, která reaguje na morální stav společnosti (Šarníková, 2022).

4.3 Krize katolické morálky

Pitřha (2019) nemluví pouze o jednom morálním problému, který zužuje naši společnost, ale rozpadu morálky jako celku. Při bližším pohledu se tento morální chaos začíná strukturovat a vzniká tak **nová morální představa**. Jednou z charakteristik nového učení je příklon

k biologickému pojetí lidského chování. Pojmem normální je označováno to, co je pudové, hormonální či přímočaře reaktivní. Základní problém připomíná Komenským, který mluvil o výchově jako o cestě od zvířecosti k člověčenství. Z tohoto vyvozuje dva morální řády, starý a nový. Starý morální řád, který je spjat s náboženstvím, v Evropě je představován židovsko-křesťanskou tradicí, ačkoliv současná evropská společnost má ke starému řádu spíše nechuť, odmítá náboženství, jenž spojuje s fanatismem, rigiditou, a tvrdí, že člověka omezuje a pokořuje.

Tento současný postoj je charakteristický pro humanismus, jenž je propojen s novým morálním řádem. Demaerel (2019) představuje humanistu, jako někoho, kdo si nedokáže představit, že křesťanská víra může být osvobozující, obohacující a radostná. Kritizuje náboženství a mnohdy klade rovnítko mezi církev, křesťanství a dokonce Boha. Pokud ale konkrétní člověk či lidská instituce udělá chybu, nelze za to soudit celou církev či dokonce Boha. **Člověk** je ten, který je **příčinou nepravostí**. Ovšem pro humanismus je právě člověk nejvyšším principem.

Nově nastolený mravní pořádek se dostává do paradoxu, jedním z jeho základních principů je totiž naprostá svoboda jedince, jak uvádí Piřha (2019). Tvrdí, že společnost je v krizi i z toho důvodu, že se všichni mohou považovat za zákonodárce a určovatele správnosti. Okolí vnucují své představy o světě a dosahují toho, podle síly své moci. Výsledkem je **roztroušená diktatura**, která se velmi snadno může stát celkovou. Dalším paradoxem je, že nová doktrína neuznává náboženství a současně nese rysy velmi netolerantního náboženství. Příkladem autor dává vliv médií, která stanovují vkus, vyzvedávají vzory, určují správnost jednání a vyvolávají představu, co nebylo v médiích, jako kdyby neexistovalo.

Období po Druhém vatikánském koncilu vyvolalo určité **uvolnění z hlediska katolické morálky**, a to v takové míře, že i někteří kněží si nebyli a dodnes nejsou jistí, zda ještě existuje křesťanská morálka, která by se dala vyučovat. V tomto období se zbouraly hranice církve, které měly věřící chránit, a které církev stavěla kvůli náporu revolucím, liberalismu, marxismu, absolutistickému pojetí států a dalším. Všestranná otevřenost zbourala hranice, a tak i jednotu v církvi, vznikl zmatek, kterému napomohly plody posledního koncilu, jimiž je například prosazovaný ekumenismus, svoboda svědomí, dialog, příliš velká pozornost věnovaná vědám, politickým otázkám a jiným na úkor duchovního. Toto vše vyvolalo u mnoha křesťanů a teologů reakční hnutí, které je přivedlo z jednoho extrému do druhého, často až k alergii k tradičním hodnotám. Dřívější katolické zakládání na pravověrnosti, na

dogmatické a teologické pravdě se proměnilo v kult hledání, dialogu a pluralismu, otevřený v podstatě všem názorům, kromě toho pravověrného. Skálou katolické morálky opět otřásají vlny světa a dějin, jenž hrozí, že by ji mohly zničit. (Pinckaers, 2018). Otázka, která vyvstává je, zda se můžeme divit, že se mladí katolíci, kteří již nezažili tradiční věrouku, takovéto skály nechytají nebo se jí dokonce pouští, a to v případě, pokud se jí dosud ještě drželi. Rotter upozorňuje, že křesťané nemohou ustupovat „duchu světa“, má totiž hierarchii hodnot, která je určena biblickým zachycením událostí a vytváří specifickou etiku (In Chadima, Kappl, Štech, 2015).

5 Empirické šetření

Teoretická část práce v obecné rovině uvádí vlivy, se kterými se římskokatolická církev potýká. Tato situace dala vzniknout pluralitě i uvnitř církve. Výzkumné šetření přibližuje hodnotově specifickou skupinu katolíků, která se vůči současné situaci vyhraňuje. Tato skupina katolíků, zastávající tradiční katolické hodnoty a tradiční latinskou liturgii, zaznamenává nárůst mladých členů oproti oficiálním farnostem sloužící novou formu liturgie. Nicméně veřejnost ani akademické prostředí jí nevěnují příliš pozornosti. Jako nejvhodnější byl pro zjištění potřebných informací zvolen kvalitativní výzkum a technika polostrukturovaného rozhovoru.

5.1 Hlavní cíl a výzkumné dílčí cíle

Hlavní cíl výzkumné části je zjistit, s jakou hodnotovou formací se ztotožňují mladí dospělí a vychovatelé v římskokatolické církvi, kteří se účastní tradiční latinské formy liturgie. Je stanoven tak, aby pomohl přiblížit, proč se mladí katolíci vrací k tradičním katolickým hodnotám a liturgii, které byly běžnou součástí katolického života ještě před liturgickou reformou a Druhým vatikánským koncilem konaném v druhé polovině minulého století. Poukazuje na to, jaký zaujmají postoj k současné i budoucí katolické výchově, a jaké vlivy napomáhají tomu, že se vyčleňují z moderních oficiálních farností. Zajímavé je, že i v důsledku zmíněného vyčleňování se tito katolíci běžně neúčastní sběru dat k jakémukoliv výzkumnému šetření konanému ve farnostech nebo při aktivitách římskokatolické církve.

Hlavní cíl byl transformován do dílčích cílů a tazatelských otázek:

DC1: Zjistit, jak ovlivňují aktivity Římskokatolické církve v utváření hodnot.

TO1: Co působí pozitivně při utváření hodnot ze strany církve a jejích aktivit?

TO2: Co působí negativně při utváření hodnot ze strany církve a jejích aktivit?

DC2: Zjistit, proč se mladí dospělí orientují k tradičním katolickým hodnotám.

TO3: Co si myslíte o rozdělení katolíků na konzervativní, progresivní, tradiční nebo jiné?

TO4: Proč se mladí dospělí rozhodnou preferovat tradiční hodnoty a formu liturgie?

TO5: Co by měla dělat církev, aby si udržela nebo získala věřící v mladé populaci?

DC3: Zjistit, jaký mají informanti postoj k současné a budoucí katolické výchově.

TO6: Jak byste popsal/a současný stav katolické výchovy?

TO7: Jak by podle Vás měla vypadat katolická výchova?

TO8: Důvěřujete církvi, že Vás ohledně výchovy v budoucnu podpoří?

5.2 Metodologie výzkumného šetření

Kvalitativní metoda byla stanovena jako nejvhodnější pro sběr dat. Konkrétně byla zvolena technika polostrukturovaného rozhovoru, k přesnějšímu zjištění postojů informantů. Polostrukturovaný rozhovor je dle Mišoviče (2019) charakteristický připravenou strukturou, okruhy a otázkami, který dává rozhovoru systém. Zároveň vzniká přiměřený prostor pro informanty, aby se dostali i tam, kam otázky přímo nesměřovaly, díky tomu je šance dozvědět se o problematice více. Na rozhovor je potřeba se dobře připravit, jak uvádí Švaříček (In Švaříček, Šedová et al., 2007). Neznamena to pouze nastudovat informace o dané problematice, ale zvolit správný postup, mít širší povědomí o informantovi a jeho prostředí, aby výzkumník mohl dobře reagovat a nestalo se, že by byl zaskočen. Také je dobré mít připraveno, kromě struktury a hlavního cíle, i různé navazující otázky. Výzkumník má odlišnou roli od dotazovaného, měl by vést rozhovor, vybírat otázky a ideálně rozhovor ukončovat. Délka takového rozhovoru bývá až hodina a půl, to platilo i u realizovaných rozhovorů. Všechny tyto aspekty, byly během výzkumného šetření respektovány. Rozhovory probíhaly v příjemné atmosféře, která byla navozena už zpočátku představením a úvodními otázkami. Setkání s dvěma informanty nebylo možné osobně, proto musela být realizována přes online rozhraní „Signal“, vše proběhlo v pořádku. Všechny rozhovory byly nahrávány na diktafon se souhlasem informantů. Ti souhlasili i se zpracováním údajů a participací na výzkumu, přesto byla při přepisu dat použita technika anonymizace pro ochranu jmen účastníků.

Přepis záznamů byl následně podroben analýze, byla využita technika otevřeného kódování, při níž se text rozlišuje na konkrétní významové jednotky, na kódy a subkategorie, ty se pak soustřeďují do různých kategorií. V průběhu toho je potřeba stále se ptát, zda nový kód vyjadřuje stejnou myšlenku než ten předešlý, jestli vzniká další kategorie nebo nikoliv. Je to neustálé pozorování a porovnávání získaných poznatků s těmi novými, proto je vhodné během

analýzy nezapomínat na psaní poznámek, které mohou obsahovat analytické koncepty, ale také otázky, které při otevřeném kódování vznikají (Hricová, Ondrášek a Urban, 2023).

5.3 Popis výzkumného vzorku

Rozhovory byly realizovány se dvěma skupinami informantů, mezi první patří mladí dospělí katolíci, tedy ve věku 20-35 let. Pro stanovení období a jeho členění v rámci tohoto výzkumu vycházím z Blinkovy (2015) klasifikace (viz první kapitola). Skupinu „A“ tvoří dvě ženy a dva muži. Druhá skupina informantů je označena písmenem „B“, jsou to katolíci, tři muži, ve věku 45-60 let, kteří mají výchovatskou či pedagogickou praxi, ať v profesním nebo rodinném životě.

Kritériem pro výběr u obou skupin informantů byla pravidelná účast na tradiční latinské liturgii, ale také příklon k tradičně katolickým hodnotám a formám zbožnosti. Často se tito katolíci uměle označují jako tradiční nebo tradicionalisté. Dalším kritériem výběru informantů byla jejich zkušenost s nově prosazovanými hodnotami, církevními aktivitami a s účastí na nové formě liturgie, zvané též Novus Ordo Missae (NOM). Mezi informanty nejsou bližší vazby, každý pochází z jiného místa.

Tabulka č. 2: Přehled o informantech

Informant	Pohlaví	Věk	Dosažené vzdělání	Výchovatská/pedagogická praxe
A1	Žena	24 let	Středoškolské	–
A2	Muž	21 let	Středoškolské	–
A3	Muž	27 let	Vysokoškolské	–
A4	Žena	26 let	Vysokoškolské	–
B1	Muž	50 let	Vysokoškolské	Učitel náboženské nauky, římskokatolický kněz
B2	Muž	50 let	Vysokoškolské	Výchovný, rodinný poradce a terapeut, vedoucí Středisek výchovné péče, otec 6 dětí
B3	Muž	56 let	Vysokoškolské	Publicista, pedagog, výuka v domácí škole, otec 9 dětí

5.4 Analýza rozhovorů

Technikou otevřeného kódování vznikly jednotky zařazené do různých kategorií, jak znázorňuje následující schéma.

Schéma č. 1: **Struktura analýzy rozhovorů**

5.4.1 Vliv aktivit katolické církve k utváření hodnot

Pro zjištění dílčího cíle byly využity tazatelské otázky TO1 a TO2, prostřednictvím kterých byly získány odpovědi na pozitivní a negativní vlivy při utváření hodnot mladé generace ze strany církve. Odpovědi na zmíněné otázky se vzájemně prolínaly, proto tomu byla přizpůsobena i následovná analýza.

Pravá církevní nauka vs. její absence

Všichni informanti se shodli na tom, že pozitivní vliv má **pravá církevní nauka**, zároveň však předávání této nauky mnohým schází. Informant A2 například tvrdí: „*Jako někdo, kdo byl ve víře vychováváný, od malička vidím, že vždycky tam musí být ve vývoji fáze, že si člověk řekne, jo v tohle já věřím. Nejvíc mě zasahuje ta nauka, která mi dává smysl a taky aktivity jako je modlitba růžence a mše svatá. Ty mě zasahují a utvrzují v tom, čemu věřím, a kam jdu. Dneska mi připadá, že je absence ze strany rodičů i katechetů, děti víc nasměrovat. Učit je čemu mají vůbec věřit.*“ Informant B1 dodává: „*Opustil se klasický katechismus, musí být jasný obsah, naše víra je rozumová, nestojí na citech.*“

Tím, že přestává být jasný obsah nauky, vzniká **zmatek, nejistota** a dochází ke ztrátě katolické identity. K tomu se vyjadřuje informant A1: „*Podle mě papež překrucuje věci a nemluví určitě, pak jsou lidé zmatení. Taky by kněz neměl mluvit o politických věcech na mši svaté. Dnes je v katechismech mnohem více slov, ale jsou takové prázdné, i to kázání je různé u různých knězích... Kněz má povinnost předat nauku církve. Pokud je nejasná, tak si ji každý přetváří podle sebe, a je to špatně předaná nauka.*“

Informant A3 říká: „*Co se týká novokatolíků, tak je tam absence jakékoliv katecheze, lidi nevědí, v co mají věřit, možná tak podprahově, protože ty pravdy víry ani neznají. Pak podlehnou omylu, ať už z hlediska podstaty té církve nebo povinností člověka vůči Bohu, lidé jsou agnostici. Nastávají omyly ve výlučnosti církve, že třeba půjdou do nějaké protestantské modlitební skupiny. Často zvou i ti kněží v kostele, aby věřící šli do takových protestantských modliteben... Je tam uvažování ve smyslu, že já jsem tím zdrojem toho, co je dobře nebo špatně, a tak nepotřebuju zkoumat nějaké pravdy víry, abych se podle nich řídil.*“

Informant B3 se vyjadřuje ke **ztrátě katolické identity**: „*Nevidím jediný důvod, proč být katolík, pokud se člověk seznamuje s církví pouze přes tu oficiální linii. Pokud si třeba přečte něco o synodě v církvi, tak spíš naopak zjistí, proč nebýt katolíkem. Ideologie synodality je postavená na tom, že ať jsme, kde jsme, tak míříme do stejného cíle, tak proč být katolík. Ten důvod zjistí, až poté, co se setká s autentickou katolickou naukou, kde se dozví, že mimo církev není spásy. To je kámen úrazu v této éře relativismu, kde žijeme. Pro člověka, který poctivě hledá je ta víra něčím atraktivní a stává se to zásadní otázkou, nikoliv pouze jedna z možných cest... Ti, kteří mají víru autenticky zachovalou, tak dřív nebo později v moderní farnosti narazí. Pochopí, že jsou cizorodým elementem a na pravdy víry se tam útočí.*“

Skutečně věřící člověk se pak v takové farnosti ocitne v menšině nebo osamocen a začne se ptát, kde je ten problém.“

Stejně jako u informanta B3 se i u jiných objevovaly termíny jako **opravdovost** či **autentičnost**, které mají na předávání hodnot velký vliv. *„Chybí pravost. Taky bych asi odešla z církve, kdybych neměla takovou staromódní výchovu, kdy nás vychovávalo širší okolí, celá vesnice. Dnes je tendence všechno uvolňovat, dogma je sprosté slovo...V nové farnosti, i když slavili NOM, tak se chovali úplně jinak než v předešlé. Řešili věci tradičněji a tu víru jsem jim opravdu věřila, měli úctu k Pánu Bohu a nebylo to jen o nich, to mě zasáhlo, od té doby jsem se začala zajímat o tradiční liturgii, aniž bych s ní přišla do styku.“* (Informant A1)

Informant B1 mluví ze zkušenosti práce s mladými: *„Je to práce individuální a to, co mladé nějakým způsobem ovlivňuje je, když je tam nějaká upřímnost, opravdovost... Možná se i vyhraňují v nějaké té opravdovosti. Dnešní generace je **vyhraněnější** než ta moje, což je pozitivní v tom, že chce jasné hodnoty, ale negativní v tom, že to může jít do nějakého extrému, kdy se člověk nesnaží najít cestu k druhému, ale schovat se do nějaké své ulity.“* Informant B2 se vyjadřuje o tom, co má na mladé lidi pozitivní vliv: *„Opravdovost. Pokud hlásám evangelium, měl bych podle něj žít. Myslím si, že ale už ani nehlasáme, že nám to přijde skandální... Bývalý učitel z teologické fakulty, je to hodně známý a protěžovaný kněz, si mi posteskl s tím, co se to děje, že je spoustu seminaristů fascinována tradičním římským ritem. Ta opravdovost je přesný opak toho nového ritu, mladí nechtějí dělat kompromisy.“*

Vyšší nároky vs. přizpůsobování církve

Podbízění církve a její přizpůsobování světu bylo mezi informanty časté téma. Své obavy předkládá informant B1: *„Riziko je roztríštěnost v církvi, kde i mnohé pravdy víry, které jsou jasným pokladem, nelze je opustit, tak jsou přesto mnohými kněžími zpochybnovány...Před dvaceti lety by se nestalo, že by nějaký kněz řekl, že podporuje manželství dvou mužů nebo žen. To není manželství, nelze to akceptovat. Stejně tak by dřív neřekli, že je zbytečné bojovat proti potratům. Co je velice bolestné, že mnozí z těch, kteří by měli hájit pravdy víry, tak ve **snaze zalíbit se tomuhle světu**, z touhy být přijímáni a oceňováni, tak v tomhle dělají jakousi pátou kolonu. Svým způsobem to rozevívá ty nůžky v té roztríštěnosti, není to jen otázka tridentské mše svaté, ale i toho, že člověk potřebuje mít nějaké **jistoty**, tak jako v rodině. To je velké nebezpečí, pokud nebudeme žít svoji víru. To se týká i kněží a biskupů, pokud v tom budeme falešní, tak je jasné, že to nemůže nikoho přitáhnout.“*

Informant A2 se vyjadřuje k přístupu na biskupském gymnáziu: „*Ono je to takový trend i u nás na škole, že se mladým snaží strašně přizpůsobit nebo je zaujmout, to má většinou opačný efekt. Když jsou u nás na škole mše, tak několik hodin před tím se něco nacvičuje, jsou to popovky a kytarovky. Jedna moje ateistická spolužačka to pěkně shrnula, že je to takový táborákový. Z toho vnímám to, že se jim snaží udělat nějaký zážitek, ale není to něco, co by je mělo zasáhnout, v čem by měli nějakou hodnotu navíc... Nedávno jsme měli maturitní ples v rámci postní doby a myslím si, že bychom se tomu měli vyhnout vzhledem ke katolické nauce. Kněz vůbec netlačil na to, aby ples byl mimo postní dobu, je na tom vidět, že je pro něj podstatnější se přizpůsobit, **neklást nároky** na ostatní.“*

Důsledky přizpůsobování uvádí informant B2 takto: „*Ti mladí jsou neuvěřitelně citliví na věci, které jsou vážné, **nechtějí marnit čas**, pokud jde o rozhodování, kudy ten jejich život půjde dál. Ten přechodový rituál k dospělosti je o tom, že si vyberou cestu a po ní se vydají. Pokud teda jsem mladý katolík, jdu na tu mši, tak tuším, že to není jen o zábavě. Zároveň odpověď té církve je taková dvojaká, mladým lidem se podbízí, ale to je i ve vzdělávacích institucích. V reálu se pak někteří dají strhnout a druzí, kteří to myslí vážně, tak je to odradí a řeknou si, tady ta pravda nebude, to je **příliš laciné, schází jim tam výzva**. Církev se do určité míry přizpůsobila světu, je to svět, kde lákají na zábavu, jenže mladý lidi vidí, že i pekáč buchet na břiše je dřina, a v tom duchovním životě je to podobně, a pak to té církvi nevěří. Ti, kteří chtějí něco opravdového, hledají pak ty cestičky jinde a jinak. Do toho všechny mládežnické akce. Někteří mladí mají rádi radost, spontaneitu, masovost, to všechno platí, ale nemůže to na tom stát. Lákat na radování se a doufat, že se pak připojí třeba i ta cesta kříže je bláhové.“* Podobně se vyjadřuje i informant B3: *Záleží na povaze mladého člověka. Doba, ve které žijeme, nedává mnoho pevných bodů, o které se lze opřít. Ti, kteří ty body hledají, tak jim církev nedává skoro nic. Myslím si, že je nezajímavá, svým způsobem až trapná, to i ty svazáci to uměli líp, tohle **přitáhne určitý typ lidí, co jsou na ty zážitky**. Nejsem si jistý, že se tam vytvoří pevné základy, na kterých se dá stavět, potom se ten mladý uchýlí k něčemu jinému, až přestane ta potřeba zážitků saturovat.“*

To že nejde pouze o zábavu a zážitky si uvědomuje nejen informant B2, ale také informanti A2, A3, A4 a B1. Pozitivní vliv připisují **vysokým nárokům, tlaku, určité oběti** nebo také **výzvě**. „*Myslím, že pokrok nastává mimo komfortní zónu, ve chvíli, když kněz se ohraní, tak se lidi můžou naštvat, ale donutí je to přemýšlet a vyvíjet. Pokud se bude kněz podbízet, budou si myslet, že je to tak v pořádku a nic se nemusí měnit.“* (Informant A2)

Na informanta A3 nejvíc působí pěší poutě: „*Když je nepřízeň počasí při pouti, přinutí si to víc zapamatovat. Jako podle toho skautského hesla, že zážitky nemusí být vždy pozitivní, ale hlavně hluboké... U tradičních katolíků je větší **vůle k oběti**, je to vidět třeba na těch poutích, když se stane nějaká nepříjemnost, tak se to nevnímá jako problém, ale jako super obět.*“

Křesťané to neměli vždy jednoduché, ale to je formovalo, jak uvádí informant B1: „*Masaryk říkal, že katolíci budou mít taková práva, jaké si vybojují, ne jako ostatní občané. I díky tomu tady vzniká spousta osobností s dobrou formací, které **museli vzdorovat tlaku, to je formovalo**. Byli schopni obhájit si svoji víru v takovéto společnosti a obstát i přes protektorát a komunismus. Není možné být zavřený v ulitě, ale musím mít jasno.*“

Pokud člověk nemá vůli k oběti, má to své **důsledky**, jak uvádí informant B2: „*Vedeme děti k hudbě, ty nároky nejsou malé, je to o kázni. Na tohle nejen církev rezignovala. Podstata toho, proč se čert bojí kříže, je proto, že je to nástroj spásy. Zříkáme se ho kvůli pohodlnosti, nebo že bychom se mohli někoho dotknout. Pokud se mluví o kříži, bývá to i pro mnohé křesťany fanatismus či fundamentalismus, ale tohle je zásadní katolická pravda. Kdo se vědomě zříká kříže, připravuje si cestu do pekla... Část mladých, kteří žijí ten modernismus, tak ani nevědí, s čím se lze ztotožnit a s čím ne. Respektive přijímají, co řekne církevní autorita...*“

Pozitivní vs. negativní vzor

U informanta B2 pozorujeme, jaký vliv může mít špatný vzor autority: „*Problém může být i v tom, že si rádi nechají vysvětlit, že regulovat počet dětí je v pořádku, je to pro ně konformní. Znáám lidi, kteří tak dlouho obcházejí kněze, až narazí na toho, který jim své přesvědčení potvrdí a žijí v tom, že následují pastýře své církve, i když tak žijí v hříchu. Poslušnost církevní autoritě je velká ctnost, pokud ale **poslouchám tuto autoritu v něčem hříšném**, pak moje vyvinění funguje pouze do okamžiku, kdy se setkám s pravdou. Pokud rozpoznám, že to je pravda, a přesto v omylu setrvám, pak z toho vyviněn nejsem.*“

Autorita může být dobrým i špatným vzorem. Všichni informanti zmiňují roli vzorů nebo autorit, které mohou působit pozitivně i negativně. Informant A3, dává příklady, co na něj působí v obou ohledech: „***Stěžejní je příklad** toho okolí, rodičů, kamarádů, těch, kteří chodili do školy, spolužáků, vedoucích v církvi, kněžích, kostelníků, varhaníků a tak, prostě ti, kteří vykonávají nějakou autoritu... Pozitivní vliv může mít to, pokud se přihlíží k **názorům***

mladým, ale ne na úkor autority kněze.“ Sám informant má **problém s neúctou ke kněžím**, kterou si nese ze snahy kněží přiblížit se mládeži- tykáním apod.

Informant B1 vidí, co mladé **přitahuje**: „*Co může táhnout, jsou **konkrétní příběhy**, to znamená konkrétní vzor, podobenství, světci a světice, příběhy z dob totalit apod. Nebo například populární kniha s názvem Cena, kterou zaplatíš. Je o konverzi jednoho muslima, hodně drsném střetu toho evangelia s muslimskou společností. Pro ty kluky je to fascinující a zároveň opravdové, i to, že to je z nedávné doby.*“ Informant B3, uvádí, co na něj jako mladého působilo pozitivně: „*U mě to byl aspekt silných vzorů, životních příběhů, lidí, kteří byli věřící a za toho režimu podstupovali to riziko. Mnozí byli vyhozeni z práce, prošli vězením. Člověk si na tom **uvědomí tu hodnotu, kterou té víře přisuzují.***“

Informant A4 odkazuje na nejvyšší vzor: „*Myslím, že je to to první, s čím se člověk setká, **příklad lidí v církvi.** V církvi se často zapomíná, kdo by měl být tím největším vzorem a lidé upřednostňují vlastní vůli před tou Boží. To co mi ze začátku, ale i dnes, pomáhalo víru pochopit, jsou životy světců, kteří z Pána Boha čerpali a zapírali se, aby si pro něj tak udělali místo. To už v církvi není příliš v módě, možná proto je dnes **o svaté a dobré vzory nouze.***“

Informant A1, A2 i B3 mluví o kněžích v důležité roli **autorit**: „*Pokud ucítím u některého kněze odklon od víry, tak se držím dál, snažím se k němu udržovat úctu, ale nemohu k němu chodit, jdu ke kněžím, ke kterým mám důvěru.*“ (Informant A1) „*Vnímám i **rozdíly mezi kněžími**, čím víc ty kněží slouží tradiční mši i k poměru vůči té nové, tak na mě většinou víc zapůsobí a víc mi toho dají. Mám pocit, že podávají nauku jasným a čistým způsobem, **přesně řeknou, co je dobrý a co špatný.** Pokud to porovnáám s kněžími, kteří slouží plně NOM, a se kterými se setkávám, tak ti mi přijdou takový přespříliš ostražití. V určitých ohledech **raději ustoupí**, přizpůsobí se oni tomu, co chtějí ostatní, než aby šli proti proudu. Bojí se, aby nevyvolali překážku u lidí, které mají vést.*“ (Informant A2) Také informant B3 popisuje, co může působit negativně: „*Špatné příklady autorit, veřejně známých katolíků. Většinou to pro lidi **slouží jako alibi, proč nebýt katolíkem.** V reálném životě to tedy překážkou být může. Všichni jsme hříšní, můžeme druhé přitahovat a zároveň také odpuzovat, ale neměl by to být hlavní argument toho, že katolíci nedávají dobrý příklad. Hříchy kněží se pak ještě více zveličují v médiích.*“

Pozitiva vs. negativa spojená se společenstvím

Kromě informanta A2 nikdo neopomenul význam společenství. Nejvíce se soustředili na **vliv vrstevníků**. Opět se vyjadřovali k negativním a pozitivním stránkám jeho působení. Pro informanta A1 byla důležitá **péče o farnost, řád a jednota** ve společenství: *Tím že jsme byli konzervativnější rodina i farnost, tak fungování farnosti známe postaru, což znamená, že jsme se podíleli na věcech kolem farnosti, aby nechátrala. My jsme měli na starost výzdobu kostela a úklid. Dnes obzvlášť ve větších městech tohle nefunguje, lidé přijdou a odejdou, o farnost se nestarají a ona pak chátrá. Nejvíce čerpám z aktivit, které jsem prožila v pubertě, účastnila jsem se společenství mladých od 15 let. Setkávali jsme se po mši svaté každý pátek, modlili se nebo jen spolu trávili čas. Myslím si, že naše spolčo bylo jiné, než se dělají dnes, protože mělo základy v tradici. Již naši předchůdci určili pravidla a my jsme se podle toho řídili. Odstranily se tak různé nejasnosti, nervozita, ušetřilo nám to práci i čas. Na **spolčích byl s námi i kněz**, takže na nás mohl výchovně působit...Měli bychom se **snažit o jednotu**, ale za předpokladu, že neporušuje pravidla a nedopouští se hříchu. Pokud ta jednota zeje k dobré věci, tak bychom neměli vyčínvat. Pomluvy ve farnosti mohou hodně uškodit a my bychom měli jít příkladem i jako společenství... Za jednoho kněze tam vznikly chvály pro mladé, ale ty jsem neměla moc ráda. Odbočovalo to od naší tradice zpívání ve farnosti. Byli jsme zvyklí na modlitbu růžence před mší a modlitby po mši svaté, to vymizelo a místo toho vznikly chvály na faře. Z toho jsem měla smíšené až negativní pocity, byl to **odklon od tradičních modliteb a rozdělovalo to společnost**. Byli mladí lidi, kteří se před mší nemodlili, ale na chvály chodili a pak ti, nejvíce starší, kteří byli zvyklí na modlitbu před mší v kostele. Ti se pak v kostele modlit nemohli, mohli na faru, ale tam to bylo na modlitbu nesoukromé, nebyl tam pro ně klid a modlitba nebyla společná.“*

Informanti A3, A4 i B3 zmiňují, co na ně působí ve společenství, a kde vidí **rozdíly v různých společenstvích**: „Působí na mě nějaká ta setkání, už množstvím lidí, což můžou být ty **poutě, mše, kněžská svěcení, biřmování, svátky**. U novokatolíků to budou spíš ty **setkání mládeže, diecézní setkání, celostátní setkání** to je asi jediný, co ty mladý tam vyhledávají, pak třeba duchovní cvičení, ale to táhne spíš ty starší lidi.“ (Informant A3)

Informant B3 vidí **prospěšnost** společenství: „Jeden čas jsme si dělali legraci ze spolča, ale beru to dnes na milost. **Nemůže na tom stát duchovní život**, protože ten není pouze o pocitech, sdílení se a naslouchání si. Může nastat i druhý extrém, kdy se vše odehrává bez společenského zázemí a jeho aktivit. Mnozí v tradici žijí izolovaně, a to tomu životu

*neprospívá, je dobré se sejít a pomodlit se, vést třeba duchovní debaty. Pokud ti katolíci to společenské zázemí neposkytnou, pak ho **mladí můžou hledat jinde**, a to je škoda. Někteří jsou introverti, tak to ani nevyhledávají a bylo by jim to proti srsti, to je něco jiného.“*

Informant A4 se zaměřuje spíše na **negativní vliv**: „Dost záleží na tom, jakou má ten člověk ukotvenou víru a **povědomí o církevní nauce**. Pokud bude společenství, kde to povědomí není a víra se nebere vážně, tak nebude mít logicky dobrý vliv. Taková moderní farní společenství jsou a rodiče si často mylně myslí, že když tam to dítě nebo mladý chodí, tak je to pro něj to nejlepší. Bohužel znám farnost, kde se ti mladí ovlivňují víc v tom špatném než dobrém, ať už jde o kouření nebo intimní život. Ty mladé lidi tam pojí spíš to, že se znají od malička, oni i jejich rodiny jsou přátelé, **víra je spíš v pozadí**, téměř nikdo z těch mladých dospělých není praktikující katolík. Do kostela chodí zřídka, a to převážně kvůli rodičům. Ani se vlastně nedivím, že tu víru neberou vážně, často se bagatelizuje, překrucuje, přizpůsobuje, feminizuje, schází tam úcta. Je to **přecitlivělé prostředí** a zvláště kdybych byla muž, tak mě to bude asi vyloženě odpuzovat. Myslím, že i proto tolik mladých mužů upřednostňuje tradici.“

Informant B1 sleduje u mladých značný **pluralismus, individualismus** a **větší vliv médií než katolického společenství**. „Dnes je pasé to, co bylo v 90. letech, že byla skupina lidí, kteří byli rádi spolu ve společenství, které bylo více méně jednobarevné. Dnes si myslím, že je mládež hodně individualistická, vychází to i z toho v čem žijí v rodinách, a je tu široké spektrum, třeba Focolare, Charismatici, „tradiční“ katolíci... Dá se říct, že je tam hodně skupin, v té mladé generaci a myslím si, že je dobré přistupovat individuálně. V katolické církvi by měla být katolicita, takže by tam měla být otevřenost, ale v těch mantinelech pravd víry a morálky...Je důležitá nějaká malá komunita, kde budou mít vrstevníky a kde budou přijati nebo zapadnou. Nicméně starší generace nebo i moji vrstevníci byli zvyklí, že je táhne ta katolická společnost ve víře. Ti rodiče si dnes neuvědomují, že ty děti jsou hodiny a hodiny na internetu, hodiny na sociálních sítích, případně filmů. Proti tomu stojí **úplně jiné hodnotové prostředí**, pouze jedna hodina náboženství, hodina mše svaté a konec. Křesťanský život v sobě nese i křesťanskou kulturu, to neznamená, že odložím mobil, ale že je potřeba, aby ta víra byla jasně žitá. Mladí jsou hákliví na jakoukoliv neupřímnost a necelistvost. Všude jinde vidí jiné názory a pak tedy vidí rodiče jít do kostela, ale za ně nic víc, nic jiného s nimi neřeší. Pro ty mladé to může být důvod říct, že jim to nic nedává.“

Týdenní duchovní působení

Informant B2 upřednostňuje spíše **týdenní duchovní obnovu** nad působením vrstevnické skupiny po delší čas: „*Sám jsem byl subjektem aktivit pro mladé, absolvoval jsem několik let spolča. V obecné rovině se ta vrstevnická skupina přeceňuje. Na jednu stranu je to fakt, který vychází z vývojové psychologie. Předpokládá se, že když podchytíme vrstevnickou skupinu, tak to bude dobře fungovat, myslím si, že to tak úplně není. Myslím si, že z hlediska formování člověka jsou dobře pojaté exercicie daleko prospěšnější než pět let zábavného spolča.*“

Působení kněze, alespoň v jednom týdnu, zdůrazňuje i informant B1: „*Dnes je nejdůležitější osobní přístup. Velké akce můžou pomoci tomu, že si uvědomí, že nejsou sami. Myslím si ale, že nejvíc ovlivňuje, když mají možnost prožít několik dnů s několika lidmi a s nějakým knězem, tam ta formace v dobrém slova smyslu ovlivní nejvíc. Jednorázové věci typu chodit někam na náboženství, hovory o víře a něco podobného pomáhají, ale nejvíc jsou zasaženi, když je to kontinuálně aspoň týden, aby měli šanci s těmi ostatními žít ten křesťanský život delší dobu.*“

Shrnutí DC1

Prostřednictvím tazatelských otázek se podařilo zjistit, jak ovlivňují aktivity Římskokatolické církve utváření hodnot. Analýzou rozhovorů vzniklo několik zásadních témat. Jedním z nejvýraznějších byl vliv **pravé církevní nauky a její absence** na tvorbu hodnot. Autentická církevní nauka je důležitá pro jasnou katolickou identitu a autenticky žitou víru. Pokud není jasný obsah nauky, dochází ke zmatku až ztrátě této identity. Potřeba jistoty a opravdovosti ve stále větším zmatku vede mladou generaci k o to větší vyhraněnosti v hodnotách.

Další téma bylo zaměřené na vliv **přizpůsobování církve v opozici s kladením vyšších nároků**. Na místo opory v nauce se církev snaží přizpůsobit lidem a světu, což ještě více rozděluje katolickou církev. Tato snaha zaujmout mladé, má pak spíše opačný efekt. Mnoho mladých hledá výzvu a hluboké hodnoty, proto na ně podbízivé tendence působí lacině. Zaujme to pouze některé, kteří hledají zážitky, tato potřeba zážitků většinou časem vymizí. Vyšší nároky na ně působí jako něco, co je formuje a posouvá dál.

Dobry a špatny vzor okolí, světců, životních příběhů, to má pro informanty také pozitivní ale i negativní vliv. Nejčastěji zaznívala zásadní role kněze, který by měl být autoritou, dobrým vzorem a tím, který podává nauku jasným a čistým způsobem. Mnohdy se tak ale neděje. Problém vnímají, pokud církevní autoritu věřící poslouchají v něčem hříšném nebo pokud

věřící ztrácí úctu k této autoritě, a to i vlivem přizpůsobování a snahy o přiblížení autority k mládeži či společenství. Informanti považují za důležité i příklad lidí v církvi, kteří čerpají z Pána Boha. Pokud by se tak nedělo a byli by špatným příkladem, pak to může sloužit jako alibi proč nebýt katolíkem.

Vliv na mladé má i **společenství**, je ale nezbytné rozlišování. Podle informantů by mělo mít řád, mělo by se snažit pečovat o farnost, mít základ v Tradici a nauce církve a snažit se o jednotu. Duchovní život by neměl stát na pocitech a zážitcích ze společenství mladých. Ani rodiče by na společenství neměli příliš spoléhat při formaci dětí, protože každé společenství nestojí na dobrých základech a podíl času v něm nemusí být velký, například vůči sociálním sítím. Vrstevnická skupina je důležitá, ale pro duchovní rozvoj informanti upřednostňují osobní přístup a delší kontinuální duchovní působení, například v podobě týdenní duchovní obnovy.

5.4.2 Orientace mladých k tradičním katolickým hodnotám

Pro druhý dílčí cíl byly stěžejní tazatelské otázky TO3, TO4 a TO5. Vzhledem k pluralitě názorů v církvi byla zvolena TO3, aby ujasnila, jakou pozici tradiční katolíci zastávají, a jestli se chtějí z církve vyčleňovat nebo zachovat jednotu. TO4 slouží k tomu, aby blíže specifikovala, čím se tato skupina katolíků ztotožňuje a čím se odlišuje. Vzhledem k nárůstu mladých katolíků v této skupině, se TO5 snaží zjistit, co je příčinou této tendence, a jak si má církve udržet nebo získat věřící v mladé populaci.

Postoj k dělení církve

U všech informantů panuje názor, že při dělení katolíků bychom měli být opatrní, protože je velmi **nešťastné** a člověk by buď měl být katolík, nebo ne. Informanti ze skupiny B mají v dělení více jasno a v mnohém se shodují. Dělení katolíků považují za **důsledek krize** a podle informanta B3 vzniklo z těchto **důvodů**: „*Problém je ten, že pod střechou katolické církve jsou dvě různá náboženství, což je ještě nedostatečně probádaný teologický problém. Jak je to vůbec možné z nějakého ontologického hlediska, ale fakticky to tak je. To, co se vydává za katolické, katolické není, ale v zásadě se to podává pod hlavičkou katolické církve, proto se používají termíny, liberální, konzervativní, progresivní. Chceme tím říct, že toto jsou lidé, kteří se hlásí ke katolické církvi, ale fakticky stejnou víru nemají. Vyhýbám se tomu dělení, používám termíny jako katolík věrný Tradici, protože může být katolík, který není věrný, ale ještě není heretikem. Je to složité najít tu správnou terminologii.*“ **Za katolické**

například **nepovažují** to, pokud někdo chce světit ženy na kněze, žehnat homosexuálním pářům (informanti B1 a B2), nebo provozovat ekumenické bohoslužby v katolickém kostele (informant B3). Informant B2 rozlišuje katolíky následovně: „*Jsou pouze katolíci, což v duchu učení církve by měli být ti tradiční. Pak jsou lidé, **bratři, kteří nejsou v plném společenství**, a to v jakém společenství jsou, si netroufnu posuzovat. Ta míra se řídí mírou přitakání k pravdám katolické víry.*“

Všichni informanti i ti ze skupiny A, kromě informanta A2, se vyjádřili, že katolicita u daného člověka závisí na tom, jak je **věrný k učení katolické církve**. Informant B1 například tvrdí: „*Vždycky platí že, buď jsem, nebo nejsem katolíkem. Nemůže být dělení na konzervativní, liberální, progresivní. Jsou pravdy víry, ten poklad víry je jasný, stačí se podívat do katechismu.*“ Informant A2 doplňuje: *Nestačí se vnímat jako katolík nebo být pokřtěný a tím se automaticky považovat za katolíka...*“ Informanti A1, A4 a B3 též upozorňují, že to **není pouze o tradiční liturgii** nebo označováním se za tradičního katolíka: „*Osobně se považuji za tradičního katolíka. Spoustu lidí o tomhle pojmu mají už utvořený názor, a to aniž by se třeba s tím jádrem tradičního katolictví vůbec setkali. Musím tento pojem často vysvětlovat, aby neměli zkreslené představy. Není to jen o tradiční liturgii, ale o předávané katolické Tradici z pokolení na pokolení jako to bylo i u nás ve farnosti, což vytvářelo přirozené a srdečné prožívání té víry, i když se tam sloužila nová mše.*“ (Informant A1) Také informant A4 se k tomu vyjadřuje: „*Vždycky je to o tom, jak se k tomu ten člověk postaví, to že se někdo považuje za tradičního katolíka, chodí na tradiční liturgii, neznamená, že je snad bez hříchu. Znamená to, že se má čeho pevného držet, církevního učení, úcty k Pánu Bohu a milostí, které z toho vychází. Věřím, že takoví, kteří to chtějí, jsou i v běžných oficiálních farnostech, ale musí odolávat neskutečným vlivům, které jdou často proti církevnímu učení a úctě k Pánu Bohu, nebo ho alespoň opomíjejí. Myslím si, že bez újmy na duši takové působení zvládnout nejde... I když se jim tak neříkalo, tak v podstatě tradiční katolíci tady byli od Krista až do 60. let minulého století, což je doba, kdy se i v církvi na místo Boha postavil člověk.*“ Dále informant B3 poznamenává: „*Mezi těmi, kteří se neidentifikují jako tradiční, tak jsou i ti kteří neodporují pravdám víry, ale je jich čím dál tím méně a často nezapadají do moderní farnosti, jsou tam cizorodým elementem.*“

Informanti A2 a A3 **vnímají rozdíl** mezi těmi, kteří preferují tradiční formu liturgie a těmi, kteří navštěvují nový mešní řád. Informant A2 tvrdí: „*Ty rozdíl jsou neskutečně velké, protože u těch liberálních a novokatolíků člověk vnímá ten důraz na tu **libivost** nebo na přizpůsobování morality u různých věcí. Takže kategoricky se to dá rozdělit, rozdíl tam*

skutečně je. *Na obě strany může být problém, vidíme to i u lidí, kteří jsou nějakým způsobem konzervativní, ale sklouznou k sedesvakantismu.*“ Informant A3 se zaměřuje na jiný aspekt: *„Sám se nazývám katolíkem, ale pokud by se mě zeptal třeba nějaký představitel v Novus Ordo, tak mu řeknu, že jsem tradiční katolík. Je tam rozdíl, v NOM upřednostňují všeobjímající milosrdenství a představu, že peklo je prázdné. Tradiční se spíš soustředí na oběť.“*

Preference tradiční formy liturgie

Potřeba úcty k Pánu Bohu

Právě projevy úcty k Pánu Bohu, v kontrastu s novou liturgií, patří k hlavním důvodům, kvůli kterým se informanti účastní tradiční mše svaté. Informant B2 uvádí: *„Ptal jsem se, co je špatně, řekl jsem si, že něco špatně dělám já nebo se něco špatného děje s církví. Trvalo to hledání tak rok a půl, narazil jsem na tradiční mši v dost provizorních podmínkách, ale velice rychle mě to fascinovalo, to nasměrování k Bohu, ty pravdy v čisté neopentlené podobě.“*

Informant A1, kromě směřování k Bohu zdůrazňuje **rušivé elementy**, které to rozbíjí: *„Na nové mši se vypustilo dost důležitých částí, a tak vznikl prostor pro rušivé elementy. Hlavní podstatou mše je pocta Bohu, která by měla být znát i v kostele, směřovalo k tomu i umění, architektura, kdy všechno směřovalo k oltáři. To vše se dnes rozbíjí. Jako uctivé nepovažují třeba jančení na kytaru při mši nebo sloužení mše zády k oltáři... Nejraději mám tradiční tichou mši svatou, mám tam soukromí s Bohem a nejsou tam rušivé elementy, i když je plný kostel.“*

Rozdíly v liturgii vidí i informant A2: *„Ty rozdíly mě jasně utvrzují, že je ta tradiční liturgie nejlepší možná cesta z toho důvodu, že se tam nesnaží o to, aby to bylo příjemné a přizpůsobilo se to lidem. Například národní jazyk, kněz je otočený směrem k lidu ne k Bohu, předělání textu. Je tam tolik rozdílů. Měl by to být akt úcty k Bohu, kterou ta tradiční liturgie má, ta nová mše ji v tom nesahá ani po kolena. Od toho se odvíjí i milosti, které z té liturgie plynou.“* Odlišnosti vnímá i informant A3: *„Na NOM jsem přestával chodit v 16 letech a úplně jsem přestal chodit tak v 18 letech. Bylo to hlavně kvůli té mši. Ta mentalita, kultura a přístup k celému tomu životu je jiná.“* S **neuctivými projevy** na nové mši svaté byl konfrontován i informant B3: *„Moje hlavní opora byl Halík, nevěděl jsem tehdy o tradici. Měl jsem v tom hokej, což se projevilo po převratu, když jsem vycestoval na Západ a narazil jsem na jejich poměry. Člověk tam vešel do kostela a děti tam měly třeba nafukovací balonky. U nás tehdy byla ještě ta zbožnost, nebylo tu třeba přijímání na ruku. Tyhle otřesy jsem měl*

potřebu probrat s Halíkem, on ale chtěl církev nasměrovat podobně, což bylo nábožensky na vodě a nestačilo mi to. Po tomhle jsem zvlažněl a musel jsem si celou řadu věcí odůvodňovat. A tak jsem se postupně přibližoval k té tradici, kterou jsem objevil až v druhé polovině 90. let.“

Zatímco většina informantů nejvíce vnímala rozdíly a kvůli nim se rozhodli úplně odklonit od nové liturgie, tak jako jediný informant B1, se zaměřil na to, že by tradiční liturgie mohla být nápomocna v **reformě nové liturgie**: *„Mám rád tradiční liturgii a myslím si, že i nová liturgie se dá sloužit důstojně, zbožně. Stará liturgie vede k tomu, aby člověk pochopil tu novou, co je tím jádrem, že není možné variovat a dělat si co chci... Byl bych opatrný na tohle dělení. Je dobré zachovat starou liturgii, v tom smyslu, že je obrovským pokladem a tím co nebylo nikdy zrušeno. Zároveň ukazuje, že v nové mši je potřeba reforma...“*

Úctu a nasměrování k Bohu viděli informanti A1 a A4 na tradiční liturgii v **symbolice**: *„Ten kontrast byl obrovský, nejvíc mě zasáhla ta neúcta a neláska k Nejsvětější svátosti, a že na nové liturgii vlastně často nechápou, že jsou svědky Kristovi oběti. To je to nejdůležitější, na tradici se vše obrací k Pánu Bohu, každým smyslem to tam člověk může vnímat, i dítě tohle pochopí už jen skrz tu symboliku.“* (Informant A4) Informant A1, tvrdí, že symbolika má na člověka velký **vliv už od dětství**: *„Člověk nemůže vnímat jen jedním smyslem, čím více smysly vnímá, tak tím víc prožívá a ovlivňuje ho to. Na tradiční liturgii je podle mě mnohem více vjemů a smyslů, které ten člověk může mít. Myslím si, že ta symbolika je důležitá, a to i u dětí, kdy vedeme výchovu na základě symboliky. Tím, že přeci vyrosteme a už umíme přečíst knihu, tak to neznamena, že se toho musíme zbavit. Měli bychom si přiznat, že i teď je to pro nás důležité. Na tradiční mši je symbolika hodně znát.“*

I v liturgii bylo **na místo Boha dosazeno společenství**, poznamenávají informanti A1, A4, B2 a B3. Informant A1, pozoruje: *„Vznikají tendence brát mši jako společenství, a i když si myslím, že je společenství pro katolíky důležité, tak na mši jdu kvůli Pánu Bohu. Všimla jsem si, že děti také mnohem méně zlobí, když jsou v kostele, než když se mše slaví v prosté místnosti.“* Informant A4 vysvětluje: *„Myslím si, že slovo obrácení má svůj význam v tom, obrátit se z jedné strany na druhou, v tomto případě od toho, co je světské k tomu, co je Božské. Nelze to udělat jen částečně, jako to bývá u nové liturgie, kde kněz dělá kompromisy pro společenství. Mše svatá není z tohoto světa, proto taky **nemůže být pouze o lidech.**“*

Informant B2 odkazuje na **vliv humanismu**: *„Slovy papeže Františka církev dnes učí všelidské přátelství, bratrství. To je humanismus nebo nějaký post osvícenecký přístup, který*

se opevtili ozdůbkami typu, že měl Pán Ježíš rád hříšníky, což je pravda, ale jádro je humanistické ve smyslu na prvním místě je člověk, nikoliv Bůh. Dřív se učilo, že ty Boží práva jsou na prvním místě, že my jsme těmi Božími dlužníky, nikoliv naopak. Tohle se proměnilo, ve smyslu, že se nám Pán Bůh má stát nějakým osobním asistentem v rámci inkluzivního přístupu. Je to krásně vyjádřené i tou tradiční liturgií, která je směřovaná k Pánu Bohu, kněz přinášející oběť versus na nové mši předseda toho shromáždění, které se tam bratrsky a sestersky schází a přizve teda i toho Pána Boha do kruhu, není to výlučně obětní charakter.“

Potřeba stálosti

Důležitost řádu a stálosti udává informant A1, B1 a B3: *„Dnes chodím jen na tradiční liturgii, mám tam jistotu, protože je tam daný řád, dogma, jak se má mše svatá slavit, včetně regulí, které se musí dodržet, je to v kanonickém právu, pokud nejsou dodrženy, tak je mše neplatná.“*

(Informant A1) O liturgii, jako něčem **pevném** a stálém mluví i informant B1: *„To, co se teď v církvi děje, tak nahrává těm lidem, kteří hledají něco stálého, pevného, jasného, a je to logická reakce.“* Informant B3 shrnuje situaci: *„V NOM se upřednostňuje hodnota pospolitosti, sdílení, prožitku, je to vidět na liturgii, kde se ustoupilo od trvalého, pevného a přešlo to k absolutizování toho dynamického prvku. Od toho, kde je hlavním aktérem Kristus tam, kde je hlavním aktérem to společenství. Promítá se to do všech aspektů katolického života... Je tam životní opora, řád, smysl a ve světle tohoto řádu, začne člověk chápat i ten blázelec kolem, ve kterém žijeme. Působí to jako **stabilizátor**, což je pro mladé lidi atraktivní faktor, jde jen o tom na něj narazit. Pokud vyloženě není aktivní v hledání nebo nemá někoho známého v tom, tak se s **tou tradicí běžně nesetká**. Člověka hledajícího osloví něco, co není jinde. Dnes se církve světa natolik přizpůsobuje i v té bohoslužbě, že se to od světa moc neliší.“*

Role kněží

Informanti A1, A2, B1 a B2 se vyjadřují o roli kněží. Informant A1, dává odpověď na to, **proč je role kněze tolik důležitá**: *„Hlavním důvodem, proč na tradiční liturgii chodím je, že mě více přibližuje k Pánu Bohu. Mše svatá by se měla prožívat spolu s knězem, jako prostředníkem Pána Ježíše Krista, a to mě vzbuzuje k tomu se více soustředit.“* Jak už se již informant A2 vyjádřil v jiné z otázek, vidí **rozdíly mezi kněžími** obou forem liturgie: *„Vnímám i rozdíly mezi kněžími, čím víc ty kněží slouží tradiční mši i k poměru vůči té nové, tak na mě většinou víc zapůsobí a víc mi toho dá... Na dětských mších je to dost extrémní, nelze dětem tu mši přizpůsobit pomocí nějakých písniček z disneyovky. Kázání bývá povídání*

kněze s dětmi, dialog není v nepořádku, ale nepatří to na mši, ale třeba na výuku náboženství.“

Informant B1 hovoří konkrétně o jejich **výstřednostech** v nové liturgii: *„Myslím si, že lidé mohou utíkat ke staré liturgii, protože se mohli setkat s takovými excesy, že už to nemohli vydržet a řekli si než tohle, tak chci něco, kde kněz nebude vymýšlet nějaký ptákoviny a kde se budu moct v klidu modlit. Jestliže je nějaký kněz schopn sloužit mši svatou na matracce na pláži, tak to nemám slov, pokud se nejedná o nouzovou situaci. Stejně tak nepochopím, že kněz neslaví mši svatou každý den, když má tu možnost, pak je něco v nepořádku. Jako když by manžel nechtěl být se svou manželkou každý den, když může.“*

Informant B2 se potýkal s tím, že kněží **tápou v morálce**: *„Jako terapeut jsem se dostával do situací v nové církvi, kdy jsem šel ke zpovědi, a kněz zlehčoval mé hříchy, že se s tím mám sžít. Což je špatně! I já věděl, že je to objektivně hříšné i z vlastního studia teologie. Případně se mi stávalo, že někteří kněží věděli o mé terapeutické praxi a zpovídali se oni mně, tragikomické. Bylo evidentní, že to nefunguje, bylo vidět, že tápou. Odpověď není vždy snadná, ale co se týče morálky, tak to má církev neuvěřitelně propracované a je tragédie, že to kněží nevědí.“*

Řešení morální krize

Informanti se shodují v **návratu k tradici**, která byla před reformou církve v 60. letech a po které nastala doba liberalismu. Informant A1 doporučuje: *„Vrátit se do dob, kdy katolíků bylo hodně. Osobně mám často lepší vztahy s nevěřícími než s některými katolíky, protože i ten nevěřící může mít mnohem lepší povědomí. Katolíci za to mnohdy nemůžou, nevědí totiž, kde mají vzít ty informace, nevědí, jak to dřív bylo nebo je dostávají již překroucené. Po reformě církve v 60. letech se začalo všechno uvolňovat, nastala doba liberalismu, což vedlo například k myšlence přestat chodit na mši, ale pouze věřit. Což je ale proti tomu, abychom usilovali o dokonalý život a došli do nebe. Pokud církev nebude pravá a nevrátí se před reformu, tak jich moc nenaláká, musí dělat věci vážně, ne pro srandu králíkům. **Jde o i životní styl, který se zásadně liší, a který reforma nepodporuje.**“* Informant B2 vidí **souvislost** s počtem účastníků bohoslužby a **Druhým vatikánským koncilem**: *„Namlouvání si, že to není koncil je liché, korelace tam je, jsou na to i výzkumy, kdy například v Americe byl téměř okamžitě propad a souvisel se zaváděním moderní bohoslužby.“* Jak informanti uvádí, po tomto koncilu se církev začala výrazně přizpůsobovat trendům doby a světa. Víru, katechezi i mši svatou doporučují nezjednodušovat. Informant A3 se odkazuje i na řeholní život: *„Řeholníci by měli*

žít život, který není jednoduchý, ale je výzva, obět'. Těžko půjde mladý člověk do řehole, která se moc neliší od běžného života.“ Církev má začít **brát učení a Pána Boha vážně**, žít podle toho, co učí. Informant B3 doporučuje: „*Být věrní Kristu, s tím přichází požehnání a milosti. Snahy zalíbit se mladým, tím že se budou přizpůsobovat jejich vkusu nebo že to bude jedno velké spolčo, jsou špatně. Je z toho i hodně padlých kněží, kteří na takových akcích zjistí, že milují víc jednu dámu než své povolání. Něco jiného je, že ta církev musí být v kontaktu s tou dobou, umět používat ty prostředky, které používají ti mladí, ale musí tam být pořád ten katolický obsah bez kompromisů. Být věrný Bohu a o ostatní se on postará a ty mladí přijdou. Podle mé zkušenosti ty mladí v tradici převládají. Je to i těmi početnými rodinami.*“

Informant A2 tvrdí: „*Má prezentovat tu důstojnost a úctu k Pánu Bohu, o kterou se má snažit, a která je dle mého názoru zcela dokonale představena v tradiční mši. Myslím, že by pak začala přitahovat určitě více lidí než teď. Je to i statisticky zcela zřetelný. Od doby, kdy se omezila tradiční mše, tak počet lidí v církvi klesá.*“

Informant B1 má osobnější přístup: „*Nebát se těm lidem dát energii, **pomáhat**, není možné čekat, že to udělá společnost. Snažit se, aby farnost byla zázemím a rodiny si mezi sebou pomáhaly, měly se o koho opřít.*“ (Informant B1) Informanti A4 a B2 vidí **naděje ve vedení církve**: „*Bojím se, že církev bude muset klesnout na úplné dno, aby se vzpamatovala, pokud do té doby nepřijde dobré duchovní vedení.*“ (Informant A4) „*Kdyby přišel papež, který je schopný to reflektovat, tak se ta církev může uzdravovat. Jako rodina se modlíme za církev i svatého otce.*“ (Informant B2)

Shrnutí DC2

Druhým dílčím cílem bylo zjistit, proč se mladí dospělí orientují k tradičním katolickým hodnotám. Z postojů informantů vyplývá jejich postavení v církvi i to, s jakými hodnotami se ztotožňují. Informanti nesouhlasí s **rozdělením katolíků**, považují to za důsledek krize. Ideálně by měli být pouze katolíci, kteří jsou věrní učení katolické církve. V církvi jsou ale ti, kteří se považují za katolíky, ale stejnou víru nemají, tak vnímají, že jsou vlastně dvě různá náboženství pod jednou střechou. Nazývají je například katolíky, kteří nejsou věrní Tradici nebo bratry, kteří nejsou v plném společenství. To, do jaké míry jsou v tomto společenství, závisí na tom, jak jsou věrní učení katolické církve. Někdo pro rozlišení toho jaké hodnoty tyto dvě skupiny zastávají, užívá pojmy jako tradiční katolíci a moderní nebo novokatolíci.

Důvodem, proč mladí katolíci **preferují tradiční katolické hodnoty a formu liturgie** je kvůli projevům úcty a **nasměrování k Pánu Bohu místo ke společenství**. Toto vnímají

hlavně v tradiční liturgii, kde nejsou rušivé a neuctivé elementy. Zdůrazňují vliv symboliky na smysly během mše svaté, kterou chápou i děti, které se podle toho chovají. Vidí v tom **životní oporu, řád, smysl** a ve světle tohoto řádu, začne člověk chápat i ten zmatek kolem. Působí to jako stabilizátor, což je pro mladé lidi atraktivní. Podstatné je i to, jakou **roli zastává kněz** na tradiční liturgii. Kněz přináší oběť, je to prostředník Pána Ježíše Krista, se kterým tu oběť věřící prožívají a to je nutí se soustředit. Na nové mši kněz dělá spíše předsedu toho shromáždění a mnohdy se nebrání výstřednostem. Také se spíše stane, že bude tápat v morálce.

Informanti **církvi doporučili**, aby začala brát učení a Pána Boha vážně a žila podle toho, co učí. Aby se vrátila k tradiční liturgii a hodnotám, protože pokud nebude pravá a nevrátí se před reformu, pak mnoho lidí nepřesvědčí. Informanti vidí naději v přístupu svatého otce - pokud by byl schopen reflektovat situaci, pak by se mohla církev uzdravovat. Také zmiňují, že bychom si měli víc pomáhat a nebát se dát lidem energii.

5.4.3 Postoj ke katolické výchově

Třetí dílčí cíl měl pomocí TO6 zjistit, jaké zkušenosti mají informanti se současnou katolickou výchovou. TO7 má ukázat představy, jak by měla taková výchova vypadat, a to i v prokreační rodině informantů. V TO8 je snaha přijít na to, jak informanti důvěřují církvi v otázkách výchovy potomstva.

Současný stav katolické výchovy

Důraz na prožitek

Všichni informanti se určitým způsobem vyjadřují o povrchnosti působení církve ve výchově, kvůli většímu **důrazu na zážitky**, pocity, kdy se **upozadí církevní nauka** a rozum. Například informant A1 uvádí: „Myslím, že předávání hodnot katechety je dnes hodně povrchní, a že to dítě cítí. Mám malé neteře a synovce a všimla jsem si, že se k nim lidé chovají, jako kdyby ty děti byly hloupé, ale ony hloupé nejsou. Myslím si, že někteří lidé s nimi komunikují neadekvátně k jejich věku, a to se mi nelíbí. Mému otci občas někdo zazlíval naši výchovu, ale já jsem za ni ráda, protože z ní čerpám dodnes. Měli jsme to rádi, když nám četl Písmo nebo katechismus, podával nám to populární formou a předháněli jsme se se sourozenci, kdo si pamatuje víc. Myslím, že dnešní publikace a videa pro děti, které mají pomoci předat víru, jsou dělané jako pro blbečky. Myslím, že jim to dává **strašně málo informací, které nejsou vůbec jasné**. Dítě potřebuje přeci hranice, a když je nemá, tak je zmatené. Je pravda, že ne

všemu, co nám tatínek četl, jsem rozuměla, ale časem jsem spoustu věcí pochopila, právě proto, že jsem měla v paměti to, co nám četl.“

Informant A3 se vyjadřuje k tomu, proč jako děti **náboženskou výchovu sabotovaly**: „Když byl Tomáš Holub, dnešní biskup, kaplanem v Kutné Hoře, tak prý nahrazoval výuku náboženství fotbalem. Nevím, co je na tom pravdy, ale smysl by mi to dávalo. I my jako děti jsme byly tak ovlivněny, náš duch, že i my jsme to vyžadovaly a odmítaly se cokoli učít o katolické víře. Do jistý míry se nás k náboženství rodiče snažili vést, ale ta mše nás vedla k určitému odporu k náboženskému vzdělávání, protože tam šlo hlavně o ten pocit, jaký z té víry mám. A tak se vlastně **nepotřebuji nic učit, můžu akorát víc zkoumat ten pocit**, jestli mě něco činí víc šťastným nebo míň. Myslím, že z tohoto důvodu jsme to náboženství jako děti dost sabotovaly. Kdo se nás snažil nějak nábožensky vzdělávat, tak jsme považovali za zpátečníka, který jednou vymře. Naopak u těch dětí i dospělých z **tradičních rodin je ten zájem o vzdělávání nesrovnatelně větší**. Zájem vnímám i u konvertitů, kteří chodí na NOM, ale u dětí, které na NOM vyrostly tak ne. Myslí si, že už všechno znají.“

Informant A2 ukazuje, na co se mladí zaměřují: „Jako malý jsem chodil na náboženství, to tam byly hry, omalovánky a na to jsem se soustředil. Odvádělo to pozornost od té výuky. **Měl by být výraznější obsah než forma**, a to myslím obecně, že se víc klade důraz na líbivost... Když v té víře člověk roste, tak je důležité to v něm zakořenit, navést ho, aby věděl, čemu věřit. To vidím jako nejzásadnější problém, proč dnes věřící odpadají. Kamarádovi ve farnosti změnili kněze a ten na něj **nepůsobil sympaticky**. Tak mi ten kamarád řekl, že by se asi v jeho životě nic nezměnilo, kdyby **přestal chodit do kostela**. To je ono, pokud se víra nezakoření, nemá to přesvědčení a víra pro něj nic neznamena, takže pokud u nich i přesto přetrvá, začnou si ji přizpůsobovat svým hodnotám, protože jim nikdo neřekne tohle je dobře a tohle špatně. To je problém i ve výuce náboženství na naší škole. Byli tam i citlivá témata, které jsou považována v církvi za těžký hřích, říkali, že je to pro ně zastaralé. Výuka neukazuje na katolickou nauku, neprohlubuje ji. Místo toho se vedou dlouhé diskuze o pocitech, a pak není prostor na to, co říká katolická církev. Většina lidí v naší staré farnosti, přestali chodit do kostela, protože neměli nic, co by je tam drželo.“

Informant A3 vidí **rozdílné přístupy ke vzdělávání**: „Hodně dělají i katecheze, málokdo z novokatolíků čte Tomáškův katechismus, ale prakticky všichni, co chodí na tradiční, z něho čerpají základ. Nebo i co se týče Magisteria, tak mladí novokatolíci nebudou číst nějaké dokumenty papeže, nikdy jsem neviděl, že by to někdo dělal. Tradiční čtou encykliky předkoncilní, které berou jako svůj základ, a aby si dokázali udělat názor, tak i ty pokoncilní.“

Takže pak paradoxně znají třeba dokumenty Druhého vatikánského koncilu lépe než ti, co chodí na NOM. Neznamená to ale, že by se podle těch nových dokumentů formovaly hodnoty, spíš to porovnávají. Základ pro formování je Písmo snad pro obě skupiny, nějaké ty životopisy svatých, i když v NOM se zdůrazňují nějaké ty skutky milosrdenství, tak u tradičních to bude nějaká oběť a mučednictví.“

Také informant B3 vidí problémy v dnešní formě katechezí: *„Ty katechetické **programy jsou více méně postavené jenom na hře** a děti fakticky nezískají tu znalost, jen společný prožitek. Koncilní církev působí nikoliv na rozum, ale na city a prožitky. Ustupuje se od toho katechetického poučování. Z náboženské formace se vytratila i apologetika, což je teologický obor, který vysvětluje a obhajuje, proč být katolíkem a vyvrací nekatolické omyly. To se dnes vůbec nedělá. Přitom je to tak důležité i ve výchově dětí. Pak může být opačný extrém, kdy to dítě čelí jen katechezi, kterou si má doslova zapamatovat, aniž tomu pořádně rozumí. Jde tu zase o nějaký rozumný střed, katecheze je základ, ale je dobré i **přiměřeně k věku** dětí zapojit i tu hru. Tradičně katolický tábor taky dělá táborovou hru na nějaké katolické téma, aby se v tom děti něco dozvěděli, třeba o životě světců, takže to má svůj smysl.“*

Vlastní zkušenosti s výukou a výchovou popisují informanti ze skupiny B. *„Ve škole hodně funguje emoční rovina a kněz je málokdy ten, který s něčím přichází. Když oni mají něco, tak je to většinou z opačného pólu hodnot. Ustát v nějakém rozhovoru to, že **argumentace není věcná a logická, je emoční**. Nenechat se v tomhle ohledu rozložit, je velice těžké. Ten způsob komunikace je jiný a mění se. Emoční stránka je silnější než rozumová, u děvčat o něco více. Pokud nejde formace ve všech směrech, tak to nemůže obstát... Rozvojová stránka je důležitá, zážitková pedagogika je skvělá, ale musí tu být fundament, vědět něco o Bohu, bez toho se nedostaneme dál. I mnozí rodiče požadují, aby se v rámci náboženské nauky po dětech nic nechtělo a měly jedničky, pak je to stejné, jako chtít, aby v matematice měly všichni jedničky, a je nám jedno, jestli umí počítat. **Úroveň vzdělání klesá** a je potřeba něco dělat s katechezí, jak říkal i Duka a Benedikt XVI. Bez pořádné formace není možné víru předat... Riziko je **ztráta touhy poznávat** a touhy po svobodě. Řadu lidí nic moc nezajímá. Konvertité jsou často z řad vysokých, středních škol, kteří dost čtou a zajímají se, a pak také ti, co si sáhli na dno. Myslím si, že se církvi **nedaří věnovat učňovské mládeži**, ta nemusí mít takovou pozornost rodičů. Tohle byla desítky let priorita salesiánů, ale ti se tomu už nevěnují.“* (Informant B1)

Informant B2 upozorňuje na problematickou cestu k pravému učení: *„Myslím si, že dogmatické učení církve je dobré, neprůstřelné. Hodnoty, se kterými máme problém, je to, co je rádo by katolické. Takový pastorační přístup, existuje dvojkolejnost mezi učením církve, a to*

co se prakticky předává, ať už svědectvím nebo nevhodným přístupem. Proslov papeže například v letadle není učení, ex katedra. Je to, ale neuvěřitelně matoucí a je to špatně, protože spousta lidí tohle rozlišování nemá, toho, co je učení a ne. Jeho vyjádření vede jinam, ale vyloženě si nemyslím, že by šel proti katolickému učení. Chce dnes velké **úsilí dostat se ke katolickému učení v nezkažené podobě**. Není to automatické, že přijdu do kteréhokoliv kostela a tam bude Boží slovo v autentické podobě, je to dle míry katolicity jednotlivých duchovních.“ Dále popisuje zkušenost se svými dětmi a katechezí: „Naše děti v té době chodily na katecheze k řeholní sestře v hodně dnešním stylu. Hrály hry a zpívaly s kytarou, tak aby to děti bavilo. Nestěžovaly si, že je to nebaví a sestřička byla hodná. Jeden den jsme děti pustily po tradiční mši svaté k tradičnímu knězi na katecheze, ten byl v klerice, práskl sebou před kříž na kolena, děti s ním a začal klasickou výuku o pravdách Božích. Mně se to strašně líbilo a byli jsme zvědaví, co na to budou říkat ty naše děti, aby je to nevyděsilo. Ptal jsem se jich, jestli chtějí chodit na katecheze k sestře nebo k páterovi. A oni nadšeně, že k páterovi. Zvolily si to samy, **daly přednost té autentičnosti před zábavou**.“

Média

Média jsou dalším významným tématem ve výchově, vyjadřují se o nich informanti A3, B1 i B2. „Média, hlavně sociální sítě, jsou stěžejní pro formování mladé generace, víc než cokoli jiného, ta možnost manipulace je přes ně obrovská.“ (Informant A3) Informant B1 vidí problém v **dostupnosti pornografie** a toho, že jsou dnes mladí více **manipulovatelní přes city**: „Hodně přijímají z internetu, zkušenost například s pornografií mají všechny děti do páté třídy. To je děsivé a rodiče o tom nevědí, poznamená je to. Ta pornografie je velký problém i do budoucích let i vůči vztahům. Do manželství je to velký handicap... Pak je tu pro mladé určující osobní zkušenost, to, co se hodně mění je, že ubývá lidí, kteří jsou schopni uvažovat racionálně, ale přibývá těch, kteří jsou ovlivňováni citově, ať v dobrém nebo špatném. Hodně věcí jde přes média, ne tolik přes televizi, ale přes různé filmy, sdílení a podobně, kde někdo něco prožívá a oni se s tím identifikují, což může být dobré i špatné. Vnímají třeba to, jak ten člověk trpí, ale už si neuvědomí, že změna identity ve čtvrté třídě je nesmysl, že to dítě není vyzrálé, neprošlo takovou vývojovou fází na to, aby bylo schopné se rozhodnout, jestli chce být muž nebo žena. Je tu velké nebezpečí ovlivňování přes ty city.“

Informant B2 vidí **ohrožení spásy duše** ze strany médií: „Pak to jsou protikřesťanská média, filmy, četba. Dnes se to katolíky konzumuje bez zábran, dřív se to bralo jako ohrožení spásy duše. Nemáme kapacitu, abychom dokázali prosít veškeré informace, dřív to zastávala církev (imprimatur apod.), to se ztratilo. Pokud nějakého poblázněného laika nebo kněze napadne

napsat něco, kde napadá základní učení katolické církve, tak se to dostane k stovkám nebo i desetitisícům lidí a není autorita, která by řekla, že je to vadné nebo nejednoznačné. I někteří vzdělaní lidé, přejímají narativy takové většinové, čistě z hlediska statistiky. Jejich postoj toho, co je pravda se neodvíjí od katechismu, se kterým se setkávají minimálně nebo možná vůbec, ale odvíjí se od toho, co se píše v novinách. A opravdu když se s tímhle někdo setkává třeba dvacet let, tak musí být pro tu duši těžké se s tím poprat. Máme dva sloupy víry Písmo a Tradici.“

S médií přichází i vliv různých **ideologií**, jak se vyjadřuje informant B1: „Co je ohrožuje, jsou i různé ideologie, změna pohlaví, posun vnímání manželství. To se i přes různé neziskovky cpe do škol s tím, že jakýkoliv jiný názor je považován za netolerantní. Ta společnost se tím čím dál více vyostřuje. Myslím si, že dřív to tak nebylo a byla daleko větší vůle ke komunikaci. Rozpad rodin je daleko intenzivnější, než byl před deseti, dvaceti lety, to ty děti taky zasahuje. Pozitivní je, že hodně lidí i z těch rozpadlých rodin hledají nějakou jistotu. Nespokojují se s něčím, co jim nabízí mainstream, takže pokud se setkají s nějakou dobrou nabídkou tak můžou zareagovat. Je tu ale i nebezpečí sekt.... Také postmarxistická ideologie ovládla postupně vysoké školy, zvláště humanitní obory. Jde to proti rozumu, **odnaučují se lidé myslet** a funguje tam taková stádnost. Je potřeba myslet a o ty věci bojovat. Jako mladý jsem se chtěl postavit na vlastní nohy. Dnešní mladí to tak nemají. Proč by odcházeli, když je o ně postaráno.“

Období vzdoru

V dospívání může nastat těžká fáze i v otázkách náboženství, jak popisuje informant B3: *Když jsme se se ženou brali, tak jsme tradici ještě neznali, ale děti jsme v tradici už vychovávali. Při devíti dětech, každé je jinak horlivé. Snažili jsme se být vždy maximálně důslední, například jsme vedli děvčata, aby nosily sukně. Objevoval se tam vzdor, když už byly na druhém stupni, tak tam byl **společenský tlak vrstevníků** ve škole, kdy ty holky byly ve třídě jediné se sukní. Uvědomili jsme si, že nemůžeme ve všem zvítězit nad tlakem té společnosti, médií, vrstevníků, že někde je třeba povolit, aby se jim ten katolický svět nezhnusil, dozrály k některým věcem samy a neměly to třeba spojené s posměchem od spolužáků. Důležité je, aby si zachovaly živý vztah ke Kristu a pochopení pro tradici. Je dobré mít na paměti, že bez Boha nezmůžeme nic, děti si osvojí spoustu návyků, ale teď už si musí jít svou cestou a buď vzít za své nebo ne. Pro nás je to velká škola trpělivosti.*

Připojuje se i informant A2 a A4: „*Problematická je i fáze vzdorů u mladých, kdy si víru spojí s rodiči, kterým vzdorují. To je pak ale o člověku samotném, jestli to překoná nebo ne. Nemyslím si, že je to příklad špatné výchovy.*“ (Informant A2) *Je normální, když mladý člověk přemýšlí, jestli je na správné cestě. Rodič by pak měl být oporou, ale příliš nezasahovat a netlačít na pilu, jak jsem se s tím několikrát setkala. Víra je o osobním, vnitřním vztahu s Bohem, každý si ten vztah s ním musí vytvořit sám, pokud do tohoto vztahu rodič nebo někdo jiný příliš zasahuje, může se to tomu mladému zprotivit a ta snaha vztah budovat, modlit se, se snadno vytratí. Důležité je už v dětství předat dobře pravdy víry, budovat lásku a dobré návyky, a pak už se jen za potomky modlit, nechat to na nich a na Bohu. Pokud by i tak přišla krize, tak mají alespoň dobré základy, o které se můžou opřít.*“ (Informant A4)

Představy o dobré výchově

Především informanti A1, A3 a B1 zmiňují **důležitost rodiny a dobrého příkladu** v ní. Rodiče by měli mít na dítě čas a matka by měla být ta milosrdná. Neopomíjejí ani zázemí farnosti a roli vrstevníků. Vidí potřebu **vzdělávat** se ve víře, žít v ní, aby měly děti pozdější **jistotu** v ateistické a ekumenické společnosti. Mají touhu **navázat na tradiční hodnoty, což se jeví problematické**. Informant A4 tvrdí: „*Není potřeba vracet se sto let zpátky v čase, to nikdo nechce, každá doba má své mouchy. Jde o to vrátit se k tomu, co bylo skutečně hodnotné, a to dnes horko těžko budeme znovu nacházet.*“ Informant B2 uvádí: „*S manželkou jsme nebyli vychováni katolicky, já jsem z tradičně nevěřící rodiny. Takže tápeme a některé věci musíme znovu objevovat. Vážím si Bratrstva svatého Pia X., mám pocit, že tam se ta kontinuita tradice nepřerušeno dochovala. To, co nás ty kněží učí, není ani nějaké vydělení ze světa ani přitakání světu. Vidíme, že to požehnání tam proudí.*“ Také by se rodiče neměli spoléhat na společnost, že děti potáhne ve víře. Důležitá je jejich **iniciativa, diskuze** (Informant B1), a **digitální minimalismus** (Informant A3).

Hledat míru

Výchova by se měla vyhýbat extrémům i v ní je důležitá **míra**, jak tvrdí A2, A4, B1 a B3. Informant B1 se vyjadřuje k míře **mezi svobodou a odpovědností**: „*Je potřeba se za děti modlit a hledat u Boha, co a jak. Existují nějaká univerzální pravidla, mantinely, jistota, vědět, že jsou milováni, že je rodiče přijímají, že i rodiče jsou omylní. Nejdůležitější je, jaká férovost je k Bohu, manželce a k dětem. Jakákoliv křivost se vždycky vymstí, důležitá je jednota toho života, to ovlivňuje všechno. Například rodiče nepošlou děti spát a sami se nebudou dívat na nevhodný film. Pravidla by v základním nastavení měla být pro každou dobu stejná*

pro všechny. Zároveň i v tom nastavení odpovědnosti se svobodou, dítě má mantinely v 5 letech, ale když mu bude 15 let, tak i když má stejné mantinely, tak s ním rodiče budou jednat jinak. Svoboda by měla být adekvátní k té odpovědnosti, důležitá je míra. Extrém je i odříznout například to dítě úplně od světa, je potřeba se za děti modlit a nechat jim míru svobody, nechat je se někdy vymáchat. Navíc všichni jsme rozdílní, i když jsou všechny děti vychovávány stejně, nemusí to znamenat, že budou všechny skvěle vychované a budou se držet Pána Boha, budou mít ale minimálně kam se vrátit.“ Informant B3 vidí jako podstatnou míru **mezi přísností a laskavostí**: „Ve výchově jde o neustálé nastavování hranic, aby je dítě pochopilo, ale musí to být kombinace přísnosti a laskavosti, jinak z toho plody nebudou. Je to i o kázni, výchova musí být pevná, k jasným hodnotám. Není to jen o doprovázení, ale vždycky tam musí být i ta laskavost.“ Zároveň upozorňuje, že střední cesta nejde v církevní nauce: „Nelze najít střední cestu mezi tradicí a modernitou v té věroučné oblasti.“

Vychovávat k úctě

Učit děti úctě, považují za důležité informanti A2, A3 a A4. Informant A2 se vyjadřuje: „Ve chvíli, kdy bych měl já dítě a vychovával ho přímo v tradici, tak je to samozřejmě jiné než v NOMu a k takové úctě bych ho chtěl vést.“ Informant A3 chce předat dětem **úctu ke kněžím**: „Neuctivost ke kněžím si беру ještě z NOM, kde se bere kněz jako kámoš, kterému se zpravidla většinou tyká. Může tam vznikat hlubší vztah, ale taky to může sebou nést ztrátu vědomí té autority, kterou by ten člověk měl požívat.“ Také informant A4 spojuje autoritu s úctou: „Úcta se vytratila spolu s vnímáním autorit a potíráním řádu. Není to o nějakém direktivním přístupu, ale o tom, aby děti věděly, že **jsou nějaké hranice**, které by se neměly překračovat nejen z nadpřirozených ale i přirozených důvodů. Učí to člověka, jak se žije ve slušné společnosti, kdy neprosazuje jen sebe.“

Domácí škola

V úvahu realizovat **domácí školu** měl respondent A3, A4 a B2: „Pokud by děti šly do školy nebo bychom zvolili domácí školu, by bylo na vzájemné domluvě.“ (Informant A3) Informant A4 nemá důvěru ve vzdělávací instituce: „Není to ideální, ale uvažuji o domácí škole. Hlavně proto, že už ani katolické školy nejsou katolické, vzdělávání se neustále zhoršuje a morálka ve školách taky, bála bych se tam poslat svoje děti. Víím, jak na mě světský školní systém působil a vidím, jak působí tohle prostředí na děti dnes. Má to svá pro a proti, musel by se jim kompenzovat třeba ten společenský život s vrstevníky, ale myslím, že to má cenu. U jiných rodin s domácí školou to vidím, že ta formace je jinde a ten čas se vyplatí jim věnovat, i když to pro rodinu nemusí být jednoduché finančně a třeba i v plnění svých dalších povinností.“

Informant B2 se pro ni nakonec nerozhodl: „*Přemýšleli jsme i o domácí škole, ale je to nesmírně náročné a nemáme se vydělovat ze světa. Setkali jsme se s dobrým přijetím i v běžné malé vesnické škole.*“ Skutečně ji realizoval pouze informant B3 se všemi devíti dětmi: „*Měli jsme domácí vzdělávání. Naprostou většinu odučila moje žena. Byla to **velká zátěž**. Není to černobílé, mělo to hodně plusů a minusů. Byla to obrovská příležitost, jak dětem **vštípit nějaké návyky**, postoj. I ty děti jsou za to vděčný, nikdo nám to snad nevyčítá.*“

Důvěra v podporu církve

Odpověď informantů nebyla jednoznačná, převládal názor, že je to **individuální** a většinou záleží na konkrétním knězi a věřících. Informant A4 si myslí, že **podpora směřuje více k těm, kteří do církve patřit nechtějí**: „*Tím jak je to v církvi roztržité, tak mi přijde, že každý hledá něco jiného. Co je pro někoho podpora, pro druhého to může znamenat pravý opak, ale ve výsledku ty plody jednou vyjdou najevo. Přijde mi zoufalé, že pokud chceme podporu, dostane se jí v církvi více nevěřícímu nebo někomu jiného vyznání, než tomu, kdo se chce držet katolické víry. Měli bychom milovat své bližní a taky nenávidět hřích, projevit s ním svůj nesouhlas, nikoliv ho podporovat.*“ Informant B3 **kromě roztržitosti církve, nezapomíná na lidskou stránku**: „*Uvnitř církve je řada skupin mladých a každá reaguje jinak. Je to individuální. Také záleží na daném knězi. Pro někoho je církev oporou, přesto by to neřekli o některých kněžích, kteří mohou být i tradiční, ale lidsky si s daným člověkem nesesnou. Ideální je, pokud je to **kněz věrný tradici a má k němu důvěru jako k člověku.***“ Informant B1, je optimističtější, mimo jiné ukazuje na podporu stejně starých mladých párů v církvi: „*Pokud je fungující farnost, tak by měli mít, záleží i hodně na knězi. Je tu prorodinná politika. Bez rodiny nebude budoucnost. Je dobré, aby mladí manželé měli **podporu podobně starých párů**, protože je tam tlak té společnosti, kdy například jejich vrstevníci neřeší stejné problémy, ale kam pojedou na dovolenou. Tlak okolní společnosti může být i vůči vícečetným rodinám.*“ Vcelku pozitivně o podpoře církve smýšlí i informant A2: „*Důvěra tam asi bude, ale u novokatolíků bude hodně **snížená laťka toho, co od církve člověk čeká.***“

Informant B2 rozlišuje **mezi modernitou a tradicí**: „*Ze strany církve modernistů je to spíš antipodporou. Pokud čerpáme svátosti z katolické tradice, tak cítím, že je to podpořené. Nesmí to být pouze jen zbožná hra, předstírat. Ta **výchova byla určující v rozhodnutí pro tradici.** Nemohli jsme jako rodiče, při všem tom vytížení, být komplexní oporou pro poznávání těch pravd víry. Chtěli jsme pro děti dobrou formaci. Zpětně se nám to potvrzuje a ty naše děti žijí z toho života víry, i když jako děti mají spoustu nectností. Naopak u nemalého množství*

svých přátel, kteří zvolili konformnější cestu hlavního proudu církve, mají často problém typu, proč bych měl chodit k přijímání nebo se nechat biřmovat.“

Negativně se vyjádřil informant A1: *„Myslím si, že spíš ne. Dělají programy pro děti, ale bála bych se je tam poslat. Myslím si, že by jim to **víc uškodilo**, než vedlo ke svatosti. Myslím si, že by se měli spíš **poučit z historie**.“* Podobně se vyjadřuje informant A3: *„Ta podpora asi není velká, ale je to primárně zodpovědnost těch rodičů ta výchova. Děti bych nedal na katechezi k NO knězi.“*

O tom, že **instituce**, které se považují za katolické, jimi už nejsou, jsou přesvědčeni hlavně informanti A3, A4 a B2. *„Chodil jsem na biskupské gymnázium a je otázka, jestli ta instituce vůbec pomáhá v růstu té víry. Nejsem schopný na to odpovědět, nějaký přínos tam je, že je tam nějaká podpora. Na druhou stranu mi přijde, že spolužáci, kteří byli nevěřící, tak se akorát víc **utvrdili v tom odporu vůči církvi**. Ta víra se tam skoro **neprojevovала** z hlediska těch lidí, kteří tam chodí, i když tak třetina mohla být věřící. Učitel dějepisu byl evangelík, tak třeba prosazoval husitství.“* (Informant A3)

Pohled informanta B2 na působení Charity: *„Moje konverze k tradici mě vrátila k církvi, najednou mi to dávalo smysl. Do Charity jsem šel ještě před tím, i z toho důvodu, abych duchovně obživl, ale je to vcelku **nekatolická instituce**. Celá ta agenda je i seshora do značné míry prosáknutá postojem, že ji svět nemá rád, ale pojd'me mu dokázat, že nejsme zbyteční. Nikoliv křesťanskou láskou, která možná byla v některých případech individuálně. Je to sociální služba, kterou platí stát, nastavuje jí standardy, jak se máme chovat ke klientům. Člověk, který tam šel pracovat, se po určité době sám stal tím, který potřeboval pomoci, to jsem viděl i jako terapeut. **Namísto spolupracovníků jsem viděl klienty**. Myslím, že někteří pracovníci se tou těžkou, málo placenou prací, která třeba nedávala smysl, vykupovali z toho, že zklamali v osobním životě, těžce zhřešili. Místo toho, aby si to dali do pořádku nebo si přiznali, že selhali. Jako ředitel jsem chtěl provést rekatolizaci Charity, zaváděl jsem modlitbu nebo duchovní četbu na poradách, ale setkalo se to spíš s negativními reakcemi. Dostal jsem se pak i do vyšších sfér na biskupství, na recepci s politiky, ale to mě vyděsilo hrou, politikářením.“*

Shrnutí DC3

Třetí dílčí cíl měl za úkol zjistit, jaký mají informanti postoj k současné a budoucí katolické výchově. Informanti se shodli, že se ve výchově klade příliš velký **důrazu na zážitky a pocity místo obsahu**, tomuto tématu věnovali velkou pozornost. Upozad'ováním církevní

nauky mladí pozbývají pevné kořeny ve víře. Dostávají málo informací nebo jsou zkreslené, vytrácí se tak důvod, proč věřit a chodit do kostela. Řídí se hlavně podle pocitů, jejich komunikace a myšlení se stává spíše emoční než racionální a sami se považují za zdroj toho, co je dobře nebo špatně, a tak ani nevnímají potřebu zkoumat pravdy víry. V důsledku toho a podobného přístupu církve katolickou výchovu často sabotují. U tradičních katolíků a konvertitů je zájem o vzdělávání nesrovnatelně větší.

O médiích se informanti vyjadřují vcelku negativně. Je to velmi kontrastní hodnotové prostředí vůči tomu katolickému, kde přitom mladí mohou trávit většinu svého času. Vidí v nich velké riziko manipulace přes city, dostupnosti nevhodného obsahu a vliv různých ideologií, již v nízkém věku dítěte. Dříve se kladl větší důraz na to, jaké informace se přijímaly, církev se snažila prosívat obsah informací, protože mohly ohrožovat spásu duše, dnes se to tak nevnímá a na prosívání všech informací nejsou kapacity.

Neopomenutelným tématem je **období vzdoru** u mládeže. Z hlediska výchovy je totiž velmi problematické. Víru si mohou spojovat s rodiči, kterým vzdorují. Rodiče ztrácí vliv a jako významný nastupuje společenský tlak vrstevníků, i těch nevěřících. V této fázi je dobré být jako rodič oporou, za potomstvo se modlit a doufat, že jim vychovatelé předali dobré základy, totiž pravdy víry, lásku a dobré návyky.

O tom, **jak by měla vypadat výchova**, bylo více názorů. Více méně se informanti shodují na potřebě vychovávat k úctě a hledání míry, například mezi přísností a laskavostí, svobodou a odpovědností. Zazněla také potřeba dobrého příkladu, nejlépe rodičů. Ti by měli mít na dítě čas, být iniciativní a snažit se o digitální minimalismus. Často byla zmiňovaná, jako alternativa, domácí škola. Tu realizoval zatím pouze jeden informant, a i když ji považoval za náročnou, byla to pro jeho rodinu velká příležitost, jak dětem předat dobré návyky a postoje.

Odpovědi **ohledně důvěry v podporu církve ve výchově** byly spíše neurčité. Informanti nejvíce uváděli, že záleží na konkrétním knězi a farnosti, vzhledem k roztržtosti církve. Ideální je, pokud je kněz věrný Tradici a věřící k němu má důvěru i jako k člověku. Pro některé byla výchova dětí zásadní v rozhodnutí pro tradici. Nechtěli, aby jejich děti formovali kněží, kteří si nejsou jistí morálkou. Také je dobré, aby se ve farnosti podporovaly podobně staré páry a vícečetné rodiny, vzhledem k tlaku společnosti. O některých institucích jsou informanti přesvědčení, že jsou již nekatolické, i když spadají pod církve.

5.5 Závěrečné vyhodnocení výzkumného šetření

Obě skupiny informantů se v odpovědích často shodovaly. Přínos skupiny A byl hlavně v pohledu mladého dospělého člověka, který si prošel katolickou výchovou v relativně nedávné době, může ji zhodnotit a sám se nachází ve fázi, kdy uvažuje o výchově ve své prokreační rodině. Skupina B přispěla pohledem starší generace, která sledovala trendy v průběhu času, také svými zkušenostmi s mládeží a katolickou výchovou realizovanou ve své prokreační rodině i v profesním životě. Domnívám se, že se hlavní cíl výzkumné části se podařilo naplnit. Napomohly k tomu dílčí cíle a tazatelské otázky.

První dílčí cíl měl zjistit, jak ovlivňují aktivity Římskokatolické církve v utváření hodnot. Největší vliv na utváření hodnot mělo předávání čisté církevní nauky, v opozici s její absencí nebo nejednoznačným výkladem. Pokud je nauka autentická bez příkras, může být autentická i víra. Katolík si může být jist, s čím se identifikovat. V případě absence nauky nastává zmatek. Církevní nauka byla kmenovým tématem celého výzkumu, informanti se na ní často odkazovali. Dalším vlivem je přizpůsobování církve v kontrastu s vysokými nároky, které v současnosti nemá. Přizpůsobování církve světu má ještě více dělit církev na ty, kteří preferují zážitky a na ty, kteří se s tím nespokojí a hledají něco hodnotnějšího. Být nebo se přiblížit k dobrému či špatnému vzoru má také velký vliv na utváření hodnot. Dobrým vzorem a autoritou, hlavně v morálce, by měl být kněz, vzbuzuje tak úctu a touhu pokročit ve víře. V opačném případě může potřebnou úctu a důvěru ztratit. Na utváření hodnot má vliv i společenství a jeho aktivity. Pokud je dobře fungující, členové si pomáhají ve víře, starají se o farnost, řád a jednotu v něm. Jako poslední významný vliv, uvedli informanti duchovní obnovu nebo jiné dlouhodobé kontinuální duchovní působení s důrazem na osobní přístup. Dali jej do opozice k působení sociálních sítí a modernímu pojetí katolického společenství pro mládež,

Druhým dílčím cílem bylo zjistit, proč se mladí dospělí orientují k tradičním katolickým hodnotám. Třetí tazatelská otázka měla uvést do problematiky dělení katolíků dle preference hodnot v církvi a ukázala, jak informanti vnímají své postavení a zmíněné rozlišování. Dělení shledávají jako nešťastné a umělé, vzniklé v důsledku liberalismu. Za katolíka považují toho, který je věrný učení katolické církve a Tradici. Ten kdo nauce věrný není, také není v plném společenství s katolickou církví. Označili to za vznik dvou náboženství uvnitř církve. Označovali se též za tradiční katolíky v opozici k novokatolíkům. Užívali i jinou terminologii,

aby rozlišili rozdílnost orientace hodnot a myšlení. Čtvrtá tazatelská otázka se soustředila na důvody preference tradiční liturgie a hodnot. Tím nejdůležitějším důvodem byl projev úcty a nasměrování k Pánu Bohu, který je znát i na tradiční liturgii. Ta působí na smysly i prostřednictvím symboliky, nejsou tam žádné rušivé elementy. Vidí v tom řád a smysl. Kněz zastává pozici prostředníka Pána Ježíše Krista, přinášejícího obět', nikoliv předsedu zasedání, jak tomu bývá u nové mše zvykem. V souvislosti s další tazatelskou otázkou, informanti doporučili církvi, aby brala Pána Boha vážně, vrátila se k pravé nauce a tradici církve.

Poslední dílčí cíl měl zjistit, jaký mají katolíci postoj k současné a budoucí výchově. V současné výchově vidí velký důraz na zážitky a pocity v opozici s obsahem. Ten bývá formulován dvojznačně nebo schází úplně. Absence obsahu má důsledky v nedostatečném zakořenění ve víře. Velké riziko vidí v působení médií a nemožnosti třídit veškeré informace. Problematické se zdá být i období vzdoru, kdy rodiče ztrácí vliv oproti vrstevnické skupině. Pevný základ v nauce, modlitbě a dobrých návycích je proto stěžejní, aby dokázali odolávat krizím. Informanti vidí potřebu zaměřit se ve výchově na projevy úcty, hledání správné míry, na to být dobrým příkladem, na dostatek času pro děti, na modlitbu, na digitální minimalismus a na to být iniciativní. Objevuje se i nedůvěra v církve v oblasti výchovy. To se odráží i v uvažování o realizaci domácí školy. Obvykle si vybírají komu nebo čemu důvěřovat, není to o důvěře v celou instituci. Za podstatnou považují podporu vrstevníků, stejně starých manželských párů a vícečetných rodin, to i z důvodu tlaku okolní společnosti.

Závěr

Cílem celé práce bylo **zmapování a kritické zhodnocení stavu římskokatolické církve v kontextu výchovy a formování hodnot za současné morální krize společnosti.** Domnívám se, že cíl se podařilo naplnit. Otázka krize a roztržičnosti v církvi, bývá pro katolíky palčivá. Nejedná se pouze o rozpor mezi liberalismem a tradicionalismem, je jistě více pozic a pohledů, které lze zastávat. Tento rozpor se však stává stále více znatelný v souvislosti s modernizačními procesy a pozicí, kterou vůči nim zaujímá církevní hierarchie. Vzniká ještě větší potřeba vyhraňovat se, a to především v tom, co je pro člověka hodnotné. Tak se může stát, že hodnotová orientace pod střechou katolické církve může být diametrálně odlišná. Potřeba vyhranit se, je o to víc znatelná u mladé generace.

Jak vysvětlovala první kapitola, období mladé dospělosti je specifické, nastává v něm k zásadním změnám a ustálení hodnot. Mladí čelí běžně rozporu mezi tradičním pohledem a nároky individualistické postmoderní společnosti. Otázkou je, jestli jim je katolické společenství dostatečnou oporou. Jak se pojednává v druhé kapitole, dnes totiž není neobvyklé, že ve výchově chybí důraz na potřebu smysluplného světa a vedení k duchovní gramotnosti. Tím spíš by měla církev působit, protože má jasně dané úkoly a výchovné posláním. Třetí kapitola vedla ke kořenům morální krize ve společnosti. Jedním z výrazných vlivů bylo osvícenství. Kladlo důraz na člověka, jeho rozum a všeobecnou svobodu. Někdy i tvrdě prosazovalo nezávislost na Bohu. Kdo proti tomuto vlivu stál v oblasti výchovy, byl například Don Bosco, který reagoval na změny společnosti a inspiroval činnost těch, kteří měli snahu napravit zlo způsobené více než dvaceti lety nepokojů po Velké francouzské revoluci. Jaké dopady měla marxistická ideologie v minulém století, se dobře ví, totalitní režim se v mnohém podepsal i na věřících. To, že ideologie marxismu ve společnosti stále přetrvává, třebaže v jiné podobě, si však už mnoho lidí neuvědomuje. Lze ji ale rozpoznat na všeobecném přístupu ve vztahu k autoritám a k pojetí svobody. Tento liberalismus, který je duší revoluce, vnikl i do církve, zásadní v jeho rozmachu byly dvojznačně vykládané dokumenty Druhého vatikánského koncilu. Svou roli ve výchově hrála do určité míry i humanistická psychologie. Liberální individualismus bývá některými autory označován za příčinu problémů moderní doby v morální teorii i praxi. Jako možné východisko z těchto problémů nalézají v novém promyšlení aristotelské tradice. Přínosná je i etika ctnosti svatého Tomáše Akvinského, který ze zmiňované tradice čerpá. Problém však nastává v přijímání nových odlišných koncepcí ctnosti a samotný pojem ctnosti degeneruje. Teoretická část co

představila současnou morální a výchovnou situace, ve které se nyní mladí dospělí katolíci nacházejí, tím náležitě uvedla do výzkumného šetření.

V empirické části se podařilo zjistit, s jakou hodnotovou formací se ztotožňují mladí dospělí a vychovatelé v římskokatolické církvi, kteří se účastní tradiční latinské formy liturgie. Výzkum zaměřený na mladé katolické tradicionalisty byl přínosný v odlišném úhlu pohledu na problematiku. Nebyl takový, který poskytuje jiná výzkumná šetření konající se v běžných moderních farnostech nebo při aktivitách římskokatolické církve. Tito tradiční katolíci totiž takové farnosti a aktivity obvykle nenavštěvují, a nemohou tak být účastni při sběru dat. Obecně v naší zemi není velké povědomí o této specificky zaměřené skupině, proto tato práce může sloužit jako určitá forma osvěty.

Ústředním tématem, ke kterému se účastníci výzkumného šetření opakovaně vraceli, bylo nedostatečné předávání autentické církevní nauky. Upozorňovali na to, že se nejen v katechezích upřednostňují zážitky a pocity nad obsahem. Z odpovědí vyplynulo, že pokud lidé dobře neznají víru a nauku, ke které se hlásí, pravděpodobně neznají ani svého Boha, ke kterému nemohou mít patřičnou úctu, a víru tak nemohou autenticky žít. Kněží bez dobrých základů nemohou dobře formovat své věřící, společenství bez formace se nemá čeho pevného držet a pevné základy nemůže předat ani svému potomstvu. Děti pak mají problém odolávat tlakům společnosti, manipulaci médií, nevěřícím vrstevníkům nebo sami sobě. Nemají k tomu důvod, víra v nich totiž nezakořenila. Považují sebe za zdroj toho, co je špatně, a co dobře. Ve výsledku je v církvi nic nedrží. Stále více mladých hledá pevné hodnoty, jako stabilizátor v tomto světě. Za hodnotné považují informanti to, co stojí úsilí, co se jim samo nepodbízí. I z těchto důvodů u mladých lidí nemá moderní církev úspěch. Vznikají pak stále větší rozdíly mezi moderním přístupem církve, která se orientuje hlavně na společenství, zážitky, pocity a těmi, kteří se chtějí držet především Pána Boha, jasné nauky, tradičních katolických hodnot a liturgie. To vše se odráží i ve výchově. U tradičních katolíků vzniká nedůvěra v církevní instituce, jako jsou školy, kterými sami často prošli. Mají potřebu si pečlivě vybírat, co a kdo je bude formovat, proto také zvažují vzdělávat své děti v domácí škole. Ve výchově je pro ně důležitá úcta, hledání správné míry, dobrý příklad, čas, iniciativa, individuální přístup a digitální minimalismus. Nejen výzkumná část, ale celá práce ve své návaznosti měla pomoci vysvětlit, jaké vlivy napomáhají větším hodnotovým rozdílům ve společnosti a v důsledku i církvi. Jsou znatelné ve stále větší orientaci k tradičním katolickým hodnotám nebo v opačném případě ve stále větší míře apostáze.

Seznam použité literatury

1. AKVINSKÝ, Tomáš. *Komentář k Etice Nikomachově, II. kniha*. Překlad Tomáš Machula. Praha: Krystal OP, 2013. 233 s. ISBN 978-80-87183-61-8.
2. AMERIO, Romano. *Iota Unum: A Study of Changes in the Catholic Church in the 20th Century*. Kansas City: Sarto House, 1996. 786 s. ISBN 978-0963903211.
3. ALBERTI, P. *Světec Don Bosko*. 6. vyd., Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1999. 389 s. ISBN 80-7266-015-2.
4. BENDL, Stanislav a kol. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. 306 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4248-9.
5. BLATNÝ, Marek, ed. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. 290 s. ISBN 978-80-246-3462-3.
6. BLINKA, Lukas, *Online závislosti*. Praha: Grada, Psyché, 2015. 200 s. ISBN 978-80-247-5311-9.
7. BOSCO, Teresio a NANNI, Carlo. *Dej mi duše: salesiánská tradice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 222 s. Dějiny křesťanských spiritualit. ISBN 80-7192-882-8.
8. BREZINKA, Wolfgang. *Filozofické základy výchovy*. Překlad Ivan Ozarčuk. Praha: Zvon, 1996. 213 s. ISBN 80-7113-169-5.
9. DANEK, Ján, SIROTOVÁ, Mariana a FRÝDKOVÁ, Eva. *Hodnotová orientácia v procese výchovy a vzdelávania*. Brno: Tribun EU, 2013. 334 s. ISBN 978-80-263-0514-9.
10. DEMAEREL, Ignace. *95 tezí o humanismu: křesťanství versus osvícenství, sekularismus a volnomyšlenkářství*. Překlad Dan Drápal. Mělník: Juda, 2019. 220 s. ISBN 978-80-87239-45-2.
11. DUKA, Dominik a BADAL, Milan. *Bílá kniha církve: s černou kapitolou: 20 let svobody 1989-2009*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. 110 s. ISBN 978-80-7195-440-8.
12. FRANKL, Viktor Emil a LUKAS, Elisabeth S. *Vůle ke smyslu: vybrané přednášky o logoterapii*. 3. vyd. Brno: Cesta, ©2006. 212 s. ISBN 80-7295-084-3.
13. HAVLÍK, Radomír a KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. 174 s. ISBN 978-80-262-0042-0.

14. HÁBL, Jan. *Ikdyž se nikdo nedívá: fundamentální otázky etického vychovatelství*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015. 185 stran. ISBN 978-80-7465-187-8.
15. HÁBL, Jan et al. *Morální charakter jako pedagogický problém*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, nakladatelství Gaudeamus, 2022. 163 s. ISBN 978-80-7435-853-1.
16. HILDEBRAND, Dietrich von. *Trojský kuň ve městě Božím*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1999. 270 s. ISBN 80-7266-034-9.
17. HOPF, Arnulf. *Sociální pedagogika pro učitele: pomoc pro každý všední den ve škole*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001. 181 s. ISBN 80-7290-053-6.
18. HRICOVÁ, Alena, ONDRÁŠEK, Stanislav a URBAN, David. *Metodologie v sociální práci*. Praha: Grada, 2023. 207 s. ISBN 978-80-271-3636-0.
19. HUBER, Georges. *Odstup, satane!*. Překlad Libor Holý. Vyd. 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012. 103 s. ISBN 978-80-7195-581-8.
20. CHADIMA, Martin, KAPPL, Miroslav a ŠTĚCH, Ondřej. *Mezigenerační přenos základních křesťanských hodnot v kontextu sekulární společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 129 s. ISBN 978-80-7435-560-8.
21. CHAUTARD, Jean-Baptiste. *Duše veškerého apoštolátu*. Překlad Hana Kyloušková. Brno: Bonus A, 1997. 244 s. ISBN 80-85914-64-6.
22. KAPLÁNEK, Michal. *Pastorace mládeže*. Salesiánská provincie Praha: Praha, 1999. 125 s. ISBN nevedeno.
23. KOLÁŘ, Zdeněk et al. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. 192 s. ISBN 978-80-247-3710-2.
24. KRAUS, Blahoslav et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. 156 s. ISBN 80-7315-125-1.
25. KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 157 s. ISBN 978-80-7435-411-3.
26. KRETSCHMER, Michal. *Te deum: katolický dvouměsíčník: víra - rodina - kultura - politika - historie - lidé a doba - spiritualita*. Kosoř: AMDG, 2009, č. 1., s. 12-13. ISSN nevedeno.
27. LANGMEIER, Josef a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4., doplněné. Praha: Karolinum, 2011. 399 s. ISBN 978-80-246-1983-5.
28. LEFEBVRE, Marcel. *Odňali mu královskou korunu*. Přeložila Maria Václava. Brno: Dědictví Svatováclavské. 2016. 244 s. ISBN nevedeno.

29. MACINTYRE, Alasdair C. *Ztráta ctnosti: k morální krizi současnosti*. Praha: OIKOYMENH, 2004. 332 s. ISBN 80-7298-082-3.
30. MALÝ, Radomír. *Církevní dějiny*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2001. 283 s. ISBN 80-7266-083-7.
31. MALÝ, Radomír a KUBEŠ, Konrád. *Apologetická abeceda dějin katolické církve*. Brno: Sypták, 2018. 380 s. ISBN neuvedeno.
32. MICHALKA, Branislav. *Te deum: katolický dvouměsíčník: víra - rodina - kultura - politika - historie - lidé a doba - spiritualita*. Kosoř: AMDG, 2010, č. 3., s. 47-55. ISSN neuvedeno.
33. MIRAS, Jorge a BAÑARES, Juan Ignacio. *Manželství a rodina: uvedení do teologie*. Pardubice: Axis, 2014. 165 s. ISBN 978-80-903864-9-5
34. MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon, 2019. 292 s. ISBN 978-80-7419-285-2.
35. MUCHOVÁ, Ludmila. *Morální výchova v nemorální společnosti?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015. 334 s. ISBN 978-80-7325-386-8.
36. PAVELKOVÁ ČEVELOVÁ, Zuzana. *Gender, víra a manželství v "dlouhém" 19. století: možnosti interpretace katolických normativních pramenů*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2012. 243 s. ISBN 978-80-7395-487-1.
37. PELCOVÁ, Naděžda a SEMRÁDOVÁ, Ilona. *Fenomén výchovy a etika učitelského povolání*. Praha: Karolinum, 2014. 220 s. ISBN 978-80-246-2636-9.
38. PINCKAERS, Servais. *Prameny křesťanské morálky: její metoda, obsah, dějiny*. Překlad Tereza Hodinová. Praha: Krystal OP, 2018. 468 s. ISBN 978-80-7575-039-6.
39. PIUS V. *Katechismus z nařízení Sněmu Tridentského k pastýřům duchovním a z rozkazu Pia V., papeže římského na světlo vydaný*. Překlad Jan Herčík. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1867. 602 s. ISBN neuvedeno.
40. PIUS XI. *Encyklika Pia XI. o křesťanském manželství Casti connubii*. Překlad Bedřich Vašek. Vyd. 2. Olomouc: Velehrad, 1941. 100 s. ISBN neuvedeno.
41. PIUS XI. *O křesťanské výchově mládeže. Divini illius magistri: encyklika*. Překlad Josef Papica a Josef Vlček. Vyd. 2. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1947. 53 s. ISBN neuvedeno.
42. PIŤHA, Petr. *Stav a perspektivy naší společnosti: práce z počátku 21. století*. Velké Přílepy: Olympia, 2019. 340 s. ISBN 978-80-7376-574-3.

43. PODLAHA, Antonín, ed. *Bible česká. Díl druhý, Knihy Nového zákona. Sv. I., Evangelia a Skutky apoštolské*. Překlad Jan Ladislav Sýkora. Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1922. 436 s. ISBN neuvedeno.
44. PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Vyd. 7., aktualiz. a rozš. Praha: Portál, 2013. 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.
45. ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 5. rozš. Praha: Grada, 2007. 196 s. ISBN 978-80-247-1174-4.
46. SARDÀ Y SALVANY, Félix. *Liberalismus je hřích*. Překlad D. Grof. Praha: Christianitas, 2023. 167 s. ISBN 978-80-88489-04-7.
47. SKOČDOPOLE, Antonín a AUGUSTIN, Pavel, ed. *První katechismus katolického náboženství*. V Praze: Christianitas, 2022. 102 stran. ISBN 978-80-907926-6-1.
48. SMÉKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Vyd. 2., opr. Brno: Barrister & Principal, 2004. 523 s. ISBN 80-86598-65-9.
49. STROUHAL, Martin. O povaze pedagogické teorie aneb jak chápat výchovné ideály. *Pedagogika: časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, roč. 64, č. 4, s. 367-382. ISSN 0031-3815.
50. ŠARNÍKOVÁ, Gabriela. *Dějiny filozofie výchovy*. Pedagogika. Praha: Grada, 2022. 211 s. ISBN 978-80-271-3560-8.
51. ŠKOVIERA, Albín. Absencia výchovného ideálu ako problém súčasnej pedagogiky. *Studia scientifica facultatis paedagogicae: Universitas catholica Ružomberok*. Ružomberok: VERBUM, 2019, roč. 18, č. 1, s. 59-64. ISSN 1336-2232.
52. ŠKOVIERA, Albín. *Vychovateľství a výchova*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2022. 114 s. ISBN 978-80-7560-416-3.
53. ŠMÍDOVÁ, Michaela, ed. a VÁVRA, Martin, ed. *Hodnotová a sociální reprodukce v rodině: první výsledky výzkumu dvou generací*. Praha: CESES FSV UK, 2010. 101 s. Studie CESES. Analytik; 1/2010. ISBN 978-80-904138-2-5.
54. ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára et al. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
55. TRETERA, Rajmund Jiří a HORÁK, Záboj. *Slovník církevního práva*. Praha: Grada, 2011. 147 s. ISBN 978-80-247-3614-3.
56. VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 3., přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. 542 s. ISBN 978-80-246-4961-0.

57. VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004. 462 s. ISBN 80-7178-798-1.
58. VŘEŠŤÁL, Antonín. *Katolická mravouka: díl 1. povšechný*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1909. 296 s. ISBN neuvedeno.

Seznam internetových zdrojů

1. CHRETIEN, Claire. *US Bishops ask young Catholics why they stayed in Church. They respond it's the Latin Mass.* In: LifeSiteNews.com. [online]. © 1997-2024 [cit. 2024-02-11]. Dostupné z: <https://www.lifesitenews.com/blogs/us-bishops-ask-young-catholics-why-they-stayed-in-the-church-their-answer-the-latin-mass/>.
2. GRAHAM, Ruth. *Old Latin Mass Finds New American Audience, Despite Pope's Disapproval.* In: *Nytimes.com* [online]. ©2024 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2022/11/15/us/latin-mass-revival.html>.
3. KWASNIEWSKI, Peter A. "A Half-Century of Novelty: Revisiting Paul VI's Apologia for the New Mass". In: YouTube [online]. 2019 [cit. 2024-02-11]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=1GLMuBDHs0s&t=26s>.
4. MALÝ, Radomír. *Tradiční liturgie přitahuje mladé lidi.* In: *Apologie.info* [online]. ©2022-2024 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: https://apologie.info/20240229_rm_tradicni_liturgie_pritahuje_mlade_lidi/.
5. Sčítání 2021. Náboženská víra. In: *Scitani.gov.cz* [online]. Český statistický úřad, 2024 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: <https://scitani.gov.cz/nabozenska-vira>.
6. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zakonyprolidi.cz*. [online]. AION CS, s.r.o., ©2010–2024 [cit. 2024-01-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

Seznam tabulek a schémat

Tabulka č. 1: Rozdělení morálních ctností.....	36
Tabulka č. 2: Přehled o informantech	43
Schéma č. 1: Struktura analýzy rozhovorů.....	44